

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Diplomová práce

**Využití textů v hodinách českého jazyka
na 1. stupni ZŠ**

Monika Kabatová

Plzeň 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Využití textů v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ“ vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, březen 2013

.....
Monika Kabatová

Poděkování

Děkuji PhDr. Jaroslavě Novákové, Ph.D., za cenné rady a za odborné vedení diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1 Základy vymezení pojmu text	3
2 Procesy paměti a učení	4
2.1 Paměť	4
2.2 Učení.....	9
3 Vyučovací metody	16
3.1 Fixační metody v hodinách českého jazyka na 1. st. ZŠ.....	16
4 Zásady vyučování v hodinách českého jazyka	19
5 Český jazyk a literatura v RVP ZV pro druhé období 1. stupně ZŠ	21
6 Soubor cvičení použitelných v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ	23
Cvičení č. 1 (slovní druhy, podstatná jména, skladba)	26
Cvičení č. 2 (vyjmenovaná slova, pravopis i-y/í-ý)	30
Cvičení č. 3 (význam slov).....	34
Cvičení č. 4 (podstatná jména).....	35
Cvičení č. 5 (slovesa)	39
Cvičení č. 6 (předpony a předložky, slova cizího původu).....	43
Cvičení č. 7 (slovesa)	46
Cvičení č. 8 (slovní druhy).....	50
Cvičení č. 9 (vyjmenovaná slova)	52
Cvičení č. 10 (slovní druhy, podstatná jména).....	55
Cvičení č. 11 (slovní druhy, význam slov, abecední řazení slov).....	58
Cvičení č. 12 (slovní druhy, skladba)	62
Cvičení č. 13 (slovní druhy, podstatná jména, skladba)	71
Cvičení č. 14 (nauka o slově).....	76
Cvičení č. 15 (slovesa)	79
Cvičení č. 16 (nauka o slově).....	82
Cvičení č. 17 (nauka o slově, slovní druhy).....	85
Cvičení č. 18 (slovesa)	88
Cvičení č. 19 (nauka o slově).....	91

Cvičení č. 20 (skladba, slovní druhy).....	95
Závěr	99
Resumé	101
Použité zdroje	102
Odborná literatura	102
Excerpovaná literatura	104
Elektronické zdroje	105
Přílohy	106

Úvod

Žáci se při výuce setkávají s různorodými texty. Mohou to být slovní úlohy, jazyková cvičení, básně, písně apod. Zejména předmět český jazyk a literatura poskytuje jejich široké využití. Většinu z nich lze nalézt v učebnicích, ale vyučující má také možnost uplatnit své tvůrčí schopnosti, a vytvořit tak vlastní výukový materiál, či čerpat z nepřehledného množství ukázek z literatury vhodné pro děti dané věkové skupiny. Texty v učebnicích jsou voleny tak, aby zaujaly cílovou skupinu žáků a aby vyhovovaly potřebám učiva daného ročníku. Učitel by tedy měl mít na paměti při vyhledávání vhodných zdrojů pro tvoření vlastních výukových materiálů, komu je text určen a zda přinese očekávaný výstup.

Cílem diplomové práce je vytvořit soubor cvičení použitelných v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ, a to zejména v praktické fázi hodiny, neboť procvičování patří mezi nejvýznamnější činnosti vyučovacího procesu. Vzhledem k tomu, že učivo 1. stupně ZŠ je velmi obsáhlé, je procvičování zaměřeno pouze na učivo 4. ročníku ZŠ, a to v průběhu celého školního roku. Snahou je vytvořit cvičení, která by plnila svůj účel a byla pro žáky zajímavá a přínosná. Je tedy důležité se při jejich sestavení opřít o teoretické poznatky získané z odborné literatury. Cvičení by měla usnadňovat zapamatování procvičovaného učiva, a proto je nutné nejprve charakterizovat fungování procesu paměti a učení. Tato problematika je zpracována v teoretické části diplomové práce, ve které se taktéž vyčleňují fáze procesů, nastiňuje se jejich dělení a v neposlední řadě se poukazuje na způsoby, kterými lze docílit co nejefektivnějšího výsledku ve výchovně-vzdělávacím procesu.

Vzhledem k tomu, že se praktická část orientuje na procvičování učiva prostřednictvím jazykových cvičení, je v teoretické části věnována kapitola fixačním metodám, které se zaměřují na práci v hodinách českého jazyka. Nedílnou součástí přípravy učitele na vyučovací hodinu je respektování didaktických zásad, proto se jimi tato část také zabývá.

Stěžejní úlohu při zpracování diplomové práce zaujímá odborná literatura, především pak publikace významného českého psychologa, historika, vysokoškolského pedagoga a autora několika vysokoškolských učebnic Milana Nakonečného.

Rozhodujícím faktorem pro výběr textů z pestrého množství literatury je zaměření práce na určitou věkovou skupinu žáků a jejich zájmy. Motivační texty jsou tedy vybírány převážně z dětské literatury (např. lidové i moderní pohádky), dále z časopisů Mateřídouška a učebnic Vlastivědy pro 4. ročník ZŠ, ve kterých je osvětlen život některých významných historických osobností. Jedním z dalších zdrojů jsou česká přísloví, která žákům napomáhají utvářet správné morální hodnoty. Žáci odpovídají na různé otázky, diskutují o jejich významu, poznávají jednotlivá přísloví z obrázků nebo hledají jiná přísloví s podobným významem. Dále jsou to například místní pověsti. Žáci tak mají jasnou představu, o kterých místech se v pověsti píše. Všechna cvičení jsou tvořena tak, aby respektovala mezipředmětové vztahy a poskytovala tak využití i v jiných předmětech. Například texty ze známých lidových písní se dají využít nejen v hodinách hudební výchovy (zpěv) a tělesné výchovy (tanec), ale právě i v hodinách českého jazyka a literatury.

Pro zvýšení zájmu žáků, jsou některá cvičení v praktické části doplněna o obrázkový materiál. Všechny tyto kresby nakreslila pro účely diplomové práce Kateřina Stolínová, výtvarnice.

1 Základní vymezení pojmu text

Termín text lze charakterizovat různě. Obecně označuje uskupení slov, která nesou nějakou výpověď. Dále je možné jej definovat jako jakékoliv řečové či psané sdělení. Neomezuje se tedy pouze na psanou podobu. V některé odborné literatuře se však textem rozumí jen tištěná (psaná) podoba záznamu.¹ Tím mohou být i jazykové útvary, které jsou nahrány například na diktafon či jiné zařízení. S takto uchovanými materiály se později pracuje. Jiným takovým psaným textem je i text počítačový. V informatice text označuje určitý datový formát. Jedná se tedy o různé soubory, které jsou uloženy v textovém formátu. V tomto případě lze jako text označit i zdánlivě nesrozumitelné sdělení či text, který má nulovou délku. Důležitý je pouze formát takové zprávy.

Souznačným pojmem k pojmu text je jazykový projev (zpráva, promluva) a komunikát, který je nepostradatelnou složkou všech jazykových komunikací. Při jeho užívání se klade důraz na proces, kterým dochází k přenosu jazykového sdělení pomocí komunikačního kanálu. Jazykovou komunikaci tvoří šest složek. Jedná se o komunikátora (původce sdělení), příjemce, komunikační kanál (medium), kontext, kód a komunikát. Všemi rozměry komunikátů (např. záměr komunikátora nebo předpoklad příjemce) se zabývá stylistika. Každý komunikát má svůj čas a místo počátku, vychází od původce zprávy, směřuje k příjemci sdělení a je tvořen určitým jazykem.

Dále lze text definovat z hlediska textologie, která tento pojem chápe ze širokého úhlu. Vnímá jej následovně: „*textem není ovšem pouze fixovaný (zaznamenaný) jazykový projev sledující literární (umělecké) cíle. Je to fakticky každý jazykový útvar vzniklý konkrétní realizací jazykového (znakového) systému.*“² Textologie se řadí mezi literární vědnou a lingvistickou disciplínu, která zkoumá původ literárního díla. Její snahou je rekonstruovat textový proces, zkoumat veškeré změny, které proběhly u zkoumaného textu díla.

Diplomová práce se zabývá tvorbou jazykových cvičení z textů psaných. Pouze cvičení č. 11 a 12 (pranostiky a přísloví) nelze zařadit podle definice odborné literatury mezi texty (netvoří souvislý oddíl nesoucí nějakou výpověď), ale vzhledem k tomu, že poskytují široké využití pro komunikaci se žáky, jsou sem též zařazeny.

¹ Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, *Slovník literární teorie*. Praha a Brno, 1984, s. 384.

² Petrů, E. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc, 2000, s. 129.

2 Proces paměti a učení

Mladší školní věk začíná u dětí vstupem do školy. Jejich hlavní náplní kromě jiných činností je učení, které neodmyslitelně souvisí s pamětí. Je tedy podstatné paměť a učení vzhledem k zaměření práce charakterizovat. Bez paměti by člověk nebyl schopen se nic naučit, nemohl by vykonávat činnosti, které jsou pro běžné fungování nezbytné. Paměť a učení se řadí mezi kognitivní (poznávací) procesy, na jejichž základě si tedy člověk uvědomuje svou existenci, okolní svět, utváří si hodnoty, postoje apod.

2.1 Paměť

Paměť lze charakterizovat různými způsoby. Nakonečný ji vymezuje jako schopnost a proces uchovávat, organizovat a používat zkušenost. Pohlíží na ni z širšího a užšího pohledu. Zatímco v širším pojetí ji vnímá jako uchování zkušenosti z minulosti, která se promítá do současného jednání, ať už nevědomě nebo vědomě, v pojetí užším jde o vědomé vybavení určitých informací.³ Čáp a Mareš konstatují, že paměť je spíše psychická vlastnost živých organismů.⁴ A Sovák vymezuje paměť jako obecnou vlastnost živých tvorů. Jako schopnost si přijaté, zpracované a uložené informace v případě potřeby vybavit.⁵

Paměť se dělí na tři základní fáze. První fáze je vstípení informace, uložení do paměti nebo také kódování. Jedná se o propojení nové informace s informací v minulosti již osvojenou. Druhou fází je uchování vstípených skutečností. V této fázi se dějí určité změny: snižuje se kvalita vstípených informací, a proto dochází k zapomínání. Třetí fáze je vybavování, které se dále dělí na reprodukci a znovupoznání. Reprodukce je pro člověka mnohem náročnější. Představuje větší úsilí při vybavení vstípených informací. Linhart pak dále dělí paměť na bezděčnou a záměrnou. Při bezděčné reprodukci dochází k vybavování vzpomínky na základě volné asociace. Záměrnou reprodukcí se rozumí

³ Nakonečný, M. *Úvod do psychologie*. Praha, 2003, s. 216.

⁴ Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha, 2001, s. 86.

⁵ Sovák, M. *Biologické základy učení*. Praha, 1985, s. 93

vybavení si právě potřebných informací, které nám slouží např. k odříkání básně nebo nějakého textu. Znovupoznání je mnohem jednodušší formou vybavování. Na podkladě určité podobnosti si člověk uvědomí, že daný jev nebo skutečnost viděl, slyšel nebo zažil. Nejedná se tedy o přesné reprodukování.⁶

Ve druhé fázi psychického procesu dochází k zapamatování. K tomu, aby si člověk dané informace lépe zapamatoval, je zapotřebí, aby se do učení promítlo několik podmínek. Stává se, že některé informace si pamatujeme snáze a jiné hůře. Jednou z takových podmínek pro jednodušší zapamatování je motivace. Pro člověka se stává jednodušším zapamatovat si informaci, která ho zajímá, která je pro něj určitých způsobem důležitá, nebo informaci, již si z nějakého důvodu zapamatovat musí. Motivace je obecně dělena na vnitřní a vnější. Pro žáky může být takovou vnější motivací například vyhnutí se trestu nebo získání odměny. Naopak vnitřní motivace vychází z jejich vlastního zájmu, aniž by očekávali jakékoliv ocenění. Zapamatování je tedy založeno na postojích, potřebách, zájmech a ostatních motivech daného jedince. S vyšší motivací také roste kvalita zapamatovaných informací. Pokud se však přesáhne určitá mez, dochází k poklesu kvality zapamatování.

Další podmínkou pro snadnější zapamatování je opakování. Říká se, že opakování je matkou moudrosti. A to platí jednoznačně. Pro osvojení si učiva však nestačí pouze mechanické memorování. Je nutné si informace rozložit, utvořit si určitou strategii a dodržovat přestávky na odpočinek. To vše by mělo přispět k efektivnímu zapamatování. Vágnerová uvádí, že pro jednodušší zapamatování slouží opakovaná reprodukce, což je určité sdělení, které člověk vypráví někomu jinému. V tomto případě je ale nutné vypravovanou skutečnost dobře znát.⁷

Sternberg popisuje tzv. efekt dělení učené látky. Jedná se o rozdělení nebo rozložení informací, jež si má jedinec zapamatovat. Učení, které je rozloženo na delší dobu, se lépe pamatuje než učení, které je nahuštěné do krátkého úseku. Často je také důležité měnit kontext učení. Dále autor publikace uvádí význam délky REM spánku. Během této fáze, která je charakteristická rychlým pohybem očí, dochází k regeneraci a odpočinku, které jsou pro správné fungování paměti nezbytné. Požadovaný efekt zapamatování nových informací se dostavuje následující noc po učení v případě, že člověk měl kvalitní spánek.

⁶ Linhart, J. *Základy psychologie učení*. Praha, 1986, s. 139.

⁷ Vágnerová, M. *Základy psychologie*. Praha, 2005, s. 65.

Pokud je tato fáze narušena, má nepříznivý dopad na zapamatování nového učiva. Čím je tato fáze delší a kvalitnější, tím je lepší upevnění učební látky.⁸

Významným faktorem procesu zapamatování je porozumění významu informace, kterou si člověk má zapamatovat. Pokud významu nerozumí, nemůže si skutečnost kvalitně uchovat v paměti. Pro snazší porozumění nesouvislého materiálu slouží mnemotechnické pomůcky. Z toho vyplývá, že je nutné do tohoto procesu zapojit myšlení. Pouhým mechanickým učením nemusí dojít k vytouženému výsledku a navíc dochází k rychlejšímu zapomínání. Díky mnemotechnickým pomůckám si jedinec lépe zapamatuje na první pohled nesrozumitelný text.

Jeden z dalších faktorů ovlivňující paměť jsou emoce. Informaci, kterou má člověk spojenou s nějakým zážitkem (kladným, ale i záporným) si lépe pamatuje než informaci, která je neutrální.

Kvalita zapamatování je ovlivněna dřívější zkušeností. Takovým návratem k dříve osvojené skutečnosti je transfer. Ten může být buď pozitivní, nové poznatky na základě určité podobnosti usnadňují následující učení, anebo negativní, který se vyskytuje v případě, že jedno učení znesnadňuje učení další. Příkladem pozitivního transferu může být snazší učení novému jazyku na základě podobnosti některých gramatických jevů, které máme osvojené z jiného jazyka. A negativním transferem pak může být například učení nové básně, kterou žák zaměňuje za báseň již osvojenou. Transfer souvisí s retroaktivním útlumem, který působí a tlumí látku dříve naučenou, a s proaktivním útlumem, který lze popsat jako rušení nového učiva učivem starším.

K procesu zapamatování však neodmyslitelně patří proces zapomínání, což může působit určité nepříjemnosti. Člověk zapomíná vědomosti a informace, které mohou být ještě potřebné. Ale zapomínání je pro člověka i velice významné, protože plní funkci obrannou i ochrannou. Některé zážitky je totiž dobré zapomínat, neboť by mohly ohrozit duševní pohodu a zdravý vývoj jedince.

Psychologové pohlízejí odlišně i na dělení paměti. Paměť může být členěna z hlediska obsahu a způsobu zapamatování na úmyslnou (záměrnou) a neúmyslnou (bezděčnou). Bezděčnou paměť nebo také mimovolní člověk využívá k získání informací, aniž by si to sám uvědomoval. Naopak při paměti úmyslné je zapotřebí vynaložení určitého úsilí. Podle způsobu zapamatování se rozlišuje paměť mechanická a logická. Při mechanické paměti si jedinec snaží zapamatovat data, která nejsou logicky podložena,

⁸ Sternberg, J. R. *Kognitivní psychologie*. Praha, 2002, s. 216.

např. časové údaje. Pro logickou paměť je zapotřebí určitých myšlenkových operací. Podle zapamatovaného materiálu je paměť dělena na názornou, pohybovou, verbální a emocionální.

Dalším hlediskem klasifikujícím paměť je délka udržení materiálu v paměti. Petrovskij ji člení na krátkodobou, operativní (schopnost jedince uchovat si informaci při výkonu nějaké činnosti) a dlouhodobou. Nakonečný paměť rozděluje na senzorickou (uchování skutečnosti v paměti na základě sluchového a následně i zrakového vnímání, udržení v paměti asi 2 sekundy), krátkodobou a dlouhodobou.⁹ Sovák pak rozlišuje paměť krátkodobou, střednědobou a dlouhodobou.

Krátkodobá paměť, někdy také označovaná jako pracovní paměť, slouží k udržení informací po dobu několika málo sekund. V této paměti jsou zachycené momentálně působící stimuly. Informace, která je pro jedince důležitá nebo je několikrát opakovaná, postupuje dále do další pamětní fáze. Informace, jež je vyhodnocena jako nepotřebná, se vytrácí, neboť ji jedinec dále už nepotřebuje. Pokud je však člověk vystaven rušivým vlivům, není schopen si informaci zapamatovat a přesunout do paměti dlouhodobé. Díky tomu se taková informace, i pokud by byla významná, do trvalé paměti nezapiše. Počet prvků, které lze do krátkodobé paměti uložit, je omezený. Čáp a Mareš uvádí počet 5 až 9 prvků, které si lze naráz uložit do krátkodobé paměti.¹⁰ Nakonečný uvádí limit 5 až 7 prvků.¹¹

Na druhé straně paměť dlouhodobá uchovává informace po delší čas. Ve dlouhodobé paměti se uchovávají skutečnosti pro člověka nějakým způsobem důležité, používané, srozumitelné, opakované, citově laděné apod. Někteří odborníci se snaží tuto paměť dále dělit. Například Vágnerová uvádí dělení dlouhodobé paměti na explicitní a implicitní. Explicitní, deklarativní paměť sloužící k udržení určitých události a faktů dělí na paměť epizodickou a sémantickou. Epizodická paměť zpracovává pouze osobně laděné skutečnosti. Naopak paměť sémantická uchovává informace obecného rázu. Paměť implicitní, procedurální se projevuje v chování člověka. Nejedná se tedy o skutečnosti, které lze slovně vyjádřit. Tato paměť je využívána při získávání dovedností, na jejímž základě se jedinec učí např. plavat nebo řídit.¹²

9 Nakonečný, M. Úvod do psychologie. Praha, 2003, s. 219.

10 Čáp, J., Mareš, J. Psychologie pro učitele. Praha, 2001, s. 86

11 Nakonečný, M. Úvod do psychologie. Praha, 2003, s. 216.

12 Vágnerová, M. Základy psychologie. Praha, 2005, s. 65.

Někdy však bývá paměť z různých příčin narušena. Jedná se o některou z poruch paměti. Mysliveček řadí mezi tyto poruchy: hypermnesii (zintenzivněná paměť), paramnesii (nevýstižná paměť), hypomnesii (snížená paměť) a amnesii (úplná ztráta paměti).¹³

Jedinců se zvýšenou schopností zapamatování (hypermnesie) je jen několik desítek. Člověk s touto poruchou má zvýšenou schopnost zapamatování určitých údajů. Pamatuje si lépe číselné řady nebo různé seznamy. Tato porucha však není výhodou. Často se postižený dostává do nepříjemných situací, které z toho plynou.

Paramnesie způsobuje v paměti hlavně různé nepřesnosti. Každý člověk vypravuje situace s určitou nejasností. Má pocit, že se daná situace udála přesně takto, i když se stala poněkud odlišně. Děje se tak hlavně při popisování určitých svědectví. U lidí, kteří trpí špatnou schopností všípivosti, dochází k tzv. konfabulaci. Jedinci vypravují události, které podle nich prožili předchozí den (např. návštěvu kina), i když byli úplně na jiném místě. Mezi další takovou nepřesnost v paměti patří vzpomínkový klam. Postižený má pocit, že danou událost, kterou popisuje, prožil. Jenže tato situace je pouhým výplodem jeho fantazie nebo vyčtená z knihy. Může se jednat i o scénář oblíbeného filmu. Člověk trpící konfabulací za chvíli netuší, že něco vypravoval. Ale jedinec se vzpomínkovým klamem takové vypravování opakuje vždy, jakmile je to možné. Vzpomínkové klamy se často objevují i u malých dětí. U těch se však o pravou poruchu paměti nejedná. Právě děti se dokážou do hry takovým způsobem vžít, že tuto událost vypravují jako reálnou.

Hypomnesie znamená zeslabení paměti, v tomto případě se jedná o poruchu všípivosti. U zdravých lidí se může přechodně vyskytnout při únavě nebo tělesných potížích. Často se vyskytuje u osob trpící nervozitou. Děje se tak při snaze vybavení některých údajů (telefonního čísla, jména, názvu hledané věci apod.). Po odeznění situace, která nervozitu vyvolala, se původní soustředění vrací. Trvalým poškozením paměti trpí hlavně jedinci s demencí. Tato porucha je též spojena s poruchou soudnosti.

Nejtěžší poruchou paměti je amnesie (těžká ztráta paměti). Mezi tuto závažnou poruchu se řadí retrográdní amnesie, infantilní amnesie a anterográdní amnesie. První typ způsobuje neschopnost si vzpomenout, co těsně předcházelo situaci či události (nehodě), při které došlo ke ztrátě paměti. Často se tak stává při otřesu mozku. Při retrográdní amnesii si postižená osoba může časem postupně vzpomenout na události, které poškození předcházely. Někdy je však porucha trvalá a jedinec si nevzpomene nikdy.

¹³ Mysliveček, Z. *Obecná psychiatrie*. Praha, 1959, s. 159.

S infantilní amnesií (dětskou) se setkává skoro každý. Jedinec si nemůže vybavit vzpomínky z doby, kdy byl velice malým dítětem. Většinou si pamatuje málo nebo skoro nic z období od 3 do 5 let svého života. Před 3 rokem se vzpomínky uchovávají velmi výjimečně. Často si dospělý vzpomene na mimořádné situace, které ho v dětství potkaly. Může se jednat o narození sourozence, úmrtí rodiče nebo jinou zvláštní událost. Anterográdní amnesie je úplné vymazání všech nových vzpomínek, které se staly po onemocnění nebo úrazu. Osoba si vybavuje události z minulosti, ale nově získané si do paměti nemůže vštípit.¹⁴

2.2 Učení

Paměť je základem pro učení a učení je závislé na paměti. Není definice, která by takto široký pojem přesně definovala. Ve starším pojetí je učení uváděno jako funkce paměti člověka, dnes jako proces, který je vlastní všem živým organizmům. Je nutné také rozlišit učení v užším a širším smyslu. Užším smyslem rozumíme cílevědomé získávání znalostí a vědomostí (např. učení ve škole), ale ve smyslu širším se jedná o proces propojený s individuální zkušeností, na jejímž základě je člověk schopný přizpůsobit se variabilním životním podmínkám. Německý autor Hans Kern definuje učení jako sklon ke změně chování. Dále uvádí, že tento sklon lze spatřit pouze v motorické činnosti, která se děje v hladině senzomotorické, emocionální, sociální a kognitivní.¹⁵

Učení se rozděluje podle způsobů, jakými se lze učit. Jeden z těchto způsobů, který je vnímán jako nejjednodušší forma učení, je podmiňování. Tento typ učení je typický hlavně u zvířat, dětí a v určitých případech i u dospělých. Podmiňování se dále dělí na klasické a operativní (instrumentální). V prvním případě je základem stimul, který plní funkci signálu, stimulu následujícího. Výzkumem klasického podmiňování se zabýval I. P. Pavlov. K četným výzkumům využíval zvířata, nejčastěji psy. Jeden z jeho nejslavnějších pokusů byl proveden na základě podmíněného reflexu. Laboratorním psům

¹⁴ Sternberg, J. R. *Kognitivní psychologie*. Praha, 2002, s. 203.

¹⁵ Kern, H. a kol. *Přehled psychologie*. Praha, 1999, s. 105.

se zapínalo červené světlo před vlastním podáváním potravy. Tento postup byl několikrát opakován. Výsledkem experimentu bylo slintání psů bezprostředně po rozsvícení světla. Psi očekávali, že bude následovat potrava. Klasické podmiňování tedy zvířata učilo reagovat na určitý signál.

Operativním podmiňováním se zabýval americký psycholog E. L. Thorndike. Již od roku 1897 vykonával pokusy na zvířatech. Pro své experimenty nejprve používal holuby, následně další zvířata jako kočky, psy a opice. Thorndikova teorie učení přinesla nový poznatek do behavioristické školy. Jedná se o vynaložení nějaké aktivity, která vede k získání odměny a na jejímž základě se děje učení. To znamená, že jedinec si nové poznatky nefixuje pouze pasivně, jako je to v případě klasického podmiňování. Thorndike tento poznatek získal ze svých experimentů. Tvrdil, že učení probíhá na bázi pokusu a omylu. Jeden z jeho pokusů se zakládal na tom, že zavřel vyhladovělé zvíře do nějakého prostoru. Zvíře muselo pro získání své potravy splnit určitou podmínku (kočka náhodně zavádila o páčku a dostala se ke krmení). Na začátku každé zvíře prozkoumávalo prostor a vykonávalo neefektivní činnosti, které nevedly k získání odměny (krmení). Dosažení cíle se vždy událo náhodou. Při opakování pokusu se intervaly pro získání potravy zkracovaly.

Jeden z dalších psychologů, který se zabýval operativním podmiňováním, byl B. F. Skinner. Hans Kern dokonce uvádí členění na instrumentální podmiňování podle E. L. Thorndika a operační podmiňování podle B. F. Skinnera.¹⁶ Podstatou teorie učení podle B. F. Skinnera je učení na základě úspěchu. Skinner vychází z toho, že každá zpětná vazba, která je reakcí našeho chování, může být propojena s pozitivním nebo negativním zpevněním. Pozitivní zpevnění vychází z odměny, kterou jedinec díky svému chování získá. Následkem toho bývá opakování takového chování, které vedlo k úspěchu. Naopak negativní zpevnění má za následek vyhnutí se trestu (např. při pokusech na zvířatech, kde byl použit elektrický proud), a tedy i chování, po kterém by trest následoval. Poznatkem Skinnera je, že pokud je zpevnění prováděno dlouhodobě a intenzivně, nevede k většímu zafixování, jako je tomu u zpevnění, které je prováděno v kratších intervalech. Dalším přínosem Skinnera je jeho teorie programového učení, kdy se jedná o učení pomocí počítače. Program jedinci poskytuje zpětnou vazbu v podobě odpovědi (správně, špatně). Toto učení probíhá bez přítomnosti učitele. Žáci samostatně pracují pouze s daným výukovým programem.

Někteří psychologové uvádějí třetí druh učení vedle klasického a instrumentálního podmiňování, který nazývají kognitivním učením. Vágnerová uvádí, že „*kognitivní učení je učením, k němuž dochází prostřednictvím zpracování různých informací. Zahrnuje získávání informací, poznávání a porozumění různých vztahů i obecnějších pravidel, která za daných podmínek platí.*“ Jedná se tedy o to, že člověk se aktivně na procesu podílí a učí se na základě pozorování.¹⁷ Nakonečný člení kognitivní učení na pět druhů: verbální učení, párové učení, sériové učení, podle smyslu, nonverbální učení. Verbální učení, které se využívá pro přijímání informace vyjádřené verbálně. Párové učení, které vzniká na podkladě spojování určitých pojmů a u osvojování cizí řeči. Sériové učení je zapotřebí při učení informací, které jsou řazeny za sebou (např. malá/velká násobilka). Podle smyslu jedinec vyjadřuje hlavní podstatu určitého sdělení. A nonverbální učení subjekt použije při učení se různým symbolům a obrazům.¹⁸

Mezi další druhy učení patří řešení problémů a sociální učení. V prvním případě se jedinec díky složitým situacím a jejich řešení učí novým poznatkům. Jedná se o osvojení si nového vzorce chování, ke kterému člověk takovým řešením dospěl. Na tento druh učení je nahlíženo jako na nejsložitější druh učení. Kern nazývá tento druh učení jako učení vhladem, který má čtyři fáze: fáze uvědomění problému, fáze hledání, fáze průlomu a fáze testování výsledků. Mezi strukturální modely učení vhladem řadí proces učení jako celek, učení jako logicko-systematický proces a učení jako víceúrovňové přizpůsobení.¹⁹

Sociální učení nebo také učení pozorováním a nápodobou je učení, při kterém se individuum zařazuje do společnosti. Učí se chování, které je ve společnosti lidí žádoucí. Přijímá postoje, hodnoty, normy apod. Nápodobou se člověk snaží přiblížit svému vzoru. Napodobuje takové chování jedince, které vnímá subjektivně jako zajímavé nebo přínosné. Naopak se vyhýbá jednání, které u druhého vede k určitému druhu potrestání. V některých případech je však nucen se identifikovat se sociální rolí, aniž by si ji sám vybral. Jedná se například o roli muže nebo ženy.

Jiné dělení využívá Linhart, který rozděluje učení dle vývojového a smyslového přístupu. Popisuje deset druhů u zvířat a čtyři druhy u lidí.²⁰ Ale některé druhy zvířecího učení jsou přítomny i v lidském učení. Mezi tyto druhy patří jednoduché podmiňování,

¹⁷ Vágnerová, M. *Základy psychologie*. Praha, 2005, s. 87.

¹⁸ Nakonečný, M. *Úvod do psychologie*. Praha, 2003, s. 82

¹⁹ Kern, H. a kol. *Přehled psychologie*. Praha, 1999, s. 113

²⁰ Linhart, J. *Základy psychologie učení*. Praha, 1986, s. 23

vyhasínání, přivýkání, vtiskování, latentní učení, instrumentální učení, učení imitační, diferenciacní učení a učení skupinové. Jednoduché učení souvisí s podmíněnými a nepodmíněnými reflexy. U vyhasínání jsou potlačeny podmíněné reflexy na základě vícečetného opakování. Jedná se o opak podmiňování. Přivýkáním se odstraňují vrozené reflexy. Latentní učení se děje díky předběžnému seznámení s určitou situací nebo jevem. Zvíře si tak snáze zapamatuje něco, co je mu známé. Instrumentálním učením si pomocí opakování živočich pamatuje nějaký pohyb, který vedl k jeho uspokojení (např. získání potravy). Učením imitačním jedinec získává nové formy chování na základě pozorování jiného zvířete. Díky diferenciacnímu učení si zvíře osvojuje jen některé případy, ostatní jsou brány jako nevýznamné. Explorační učení je pátrání po neznámých jevech. U zvířat vyšších řádů existuje učení skupinové. Jedinci dané skupiny mezi sebou komunikují a imitují chování, které je důležité při různých činnostech, zejména starání se o své potomky. Mezi lidské druhy učení Linhart řadí verbální učení, učení sémanticko-paměťové, myšlenkové učení a sociální učení. Prvních deset druhů, které jsou typické u zvířat, Linhart přiřazuje k bezděčnému učení. Ostatní čtyři druhy spojuje se záměrným učením. Záměrné učení se dále dělí na učení prostředkově-cílové a učení myšlenkově-integrační. U prostředkově-cílového učení existuje nějaký cíl, ke kterému se má jedinec dopracovat. Subjekt hledá správnou cestu k jeho dosažení a získání prémie. Naopak u myšlenkově-integračního učení je cílů hned několik. Jedinec před sebou nemá pouze jeden pevný cíl, ale několik různých cílů, které mohou být se sebou v rozporu.

Již brzy po narození si jedinec osvojuje specifické reakce či chování. Tyto základní vzorce, které si člověk nese z raného dětství, ho ovlivňují po celý život. Jedná se o tzv. předstupně učení, které se nazývají základní vzorce a vpečetovací období. Základní vzorce tvoří jádro pro pozdější prožívání, jednání a zaujímání postojů v komunikaci s okolním světem. Na takto vytvořeném základu se napojují vjemy nové a neznámé. Mozková činnost probíhá u každého jednotlivce rozdílně. Neznamená to tedy, že u dětí, které pocházejí z téže rodiny, budou reakce na podněty stejné, byť by byly vychovány ve stejném duchu. Budou však v něčem podobné. Jedinci, kteří vyrůstají v takovém prostředí, mají mezi sebou vzájemné pozitivní vztahy a panuje u nich určité souznění. Naopak u lidí s rozdílnými základními vzorci může panovat nepochopení či antipatie.

Na základní vzorce navazuje vpečetovací období. Je to období, ve kterém si člověk od raného dětství osvojuje to, jakým způsobem bude v budoucnosti jednat. Takové jednání je obvykle stálé a je později velice těžko ovladatelné. Není jisté, jak dlouho

vpečetovací období u člověka trvá. Například Sovák popisuje dobu kolem tří let věku dítěte.²¹

Vpečetovací období tvoří základ pro utváření osobnosti člověka. Vše, co jedince provází v prvních dnech i letech života, ovlivňuje jeho chování. Dítě, které je například brzy po svém narození umístěno do kojeneckého ústavu, zpravidla strádá v emocionální oblasti. To má nepříznivý vliv na utváření jeho osobnosti. Může to způsobit určité defekty v jeho chování. Na druhou stranu dítě, které je dostatečně citově stimulováno, má dobrou průpravu v sociální oblasti, v navazování vztahů a prožívání. Z toho vyplývá, jakou významnou roli zde zaujímá vhodná raná výchova. Protože to, v jakém prostředí a v jakých podmínkách člověk vyrůstá, ovlivňuje celý jeho život. Základní vzorce stanovují, jakým způsobem bude mozek jedince fungovat a vpečetovací období vštěpuje základ v utváření struktury osobnosti. Na vpečetovací období již navazuje cílené učení.

U učení se dále rozlišují tzv. typy učení. Každý jedinec je řazen mezi jiný typ učení. Existují čtyři jednotlivé skupiny, které popisuje Sovák.²² Jedná se o typ komunikativní (sluchově mluvní), typ vizuální (zrakový), typ haptický (hmatový) a pohybový a typ verbálně abstraktní (slovně pojmový). První typ přijímá informace především pomocí sluchového orgánu a mluvidel. Novou látku nebo informaci si nejlépe osvojí při slovním výkladu. Často si učivo přeříkává potichu spolu s přednášejícím. Během komunikace skáče do řeči. Tento typ má výbornou sluchovou paměť. Dokáže se snadněji naučit hrát na hudební nástroj nebo si osvojit cizí jazyk. Pro komunikativní typ je důležité debatovat o nové látce a tím si ujasnit hlavní souvislosti.

Vizuální (zrakový) typ se učí hlavně díky zrakovému vnímání. Dokáže si zapamatovat skutečnosti a jevy, které zrakem pozoruje. Tento typ je v populaci velice obvyklý. Jedinci si dokážou vybavit, jakým způsobem a kde mají konkrétní látku v sešitě napsanou. Je pro ně proto důležité mít kvalitně napsané materiály k učení. Dobře se učí vše, co si můžou prohlédnout. Ve svých poznámkách si barevně podtrhávají a zvýrazňují. U osob, se kterými se právě seznámili, si pamatují např. oblečení, výraz obličeje, okolí seznámení a další vizuální znaky. Rádi navštěvují různá výstaviště. Často jsou to lidé s výbornými malířskými schopnostmi.

²¹ Sovák, M. *Biologické základy učení*. Praha, 1985, s. 57.

²² Sovák, M. *Biologické základy učení*. Praha, 1985, s. 53.

Další typ je haptický a pohybový. Při osvojování si nových pojmů potřebuje hojně pohyb nebo dotyk a hmat. Neznámou učební látku si potřebuje nějakým způsobem osahat. Takže se dobře učí při provádění pokusů, kde se s materiálem může detailně seznámit. Když tento typ čte, ukazuje si přitom prstem. Osoby haptického a pohybového typu si vštěpují látku také procházením či jiným pohybem. Tito jedinci vynikají v řemeslných i výtvarných dovednostech a všude tam, kde je zapotřebí osvojení si nějakého pohybu (např. při nacvičování cviku v tělesné výchově). Často jsou velice manuálně zruční.

Typ verbálně abstraktní (slovně pojmový) se v populaci objevuje nejméně. Takový člověk si ujasňuje učební látku na základě společných vazeb a souvislostí. Snadněji se učí abstraktní pojmy a symboly více než skutečnosti.

U každého efektivního učení jsou nezbytné určité vnitřní a vnější pochody. Patří sem motivace, právě probíhající stav organismu, rys osobnosti, společenské podmínky, úroveň dosud nabytých zkušeností a další. Některé tyto pochody jsou popisovány v souvislosti se zákony učení. Jedná se o zákon motivace, zákon zpětné vazby, zákon transferu a zákon opakování.

Paměť i učení se vyvíjí již u dětí předškolního věku (5–6 let). V tomto období se však zapamatování informací děje neúmyslně. Jejich vědomí o paměti je na nízké úrovni. Ještě nemají schopnost si potřebné informace opakovat z paměti. Ani u dětí mladšího školního věku (6–11 let) nejsou tyto schopnosti o mnoho větší. Učivo si nejprve osvojují díky opakování při mechanickém způsobu učení. Děti předškolního věku i mladšího školního věku nejsou ve stanovení své úrovně zapamatování příliš objektivní. Věří například, že mají větší schopnost uchování v paměti, než tomu skutečně je. Až postupně se u dětí mladšího školního věku mění mechanický způsob učení na učení záměrné. Využívají už i opakování z paměti. Více si uvědomují, že každý člověk má jinou schopnost si dané informace zapamatovat. Stále jim však chybí vědomí o tom, co je příčinou těchto rozdílů.

Další věková skupina, děti ve věku 12 až 15 let, dovede svých učebních a paměťových schopností více využít. Pro snadnější zapamatování nového učiva používají řadu způsobů. Některé z nich mohou mít ověřené z vlastní zkušenosti. Jsou to

způsoby, které jim v minulosti dopomohly si látku lépe osvojit. Tato věková skupina má již rozšířenější povědomí o svých schopnostech a dokáže je značně využít.²³

²³ Vágnerová, M. *Základy psychologie*. Praha, 2005, s. 90.

3 Vyučovací metody

Vyučovací metody se řadí mezi nejdůležitější didaktické kategorie, ať už se jedná o obecnou didaktiku nebo didaktiku oborovou. K tomu, aby byla metoda vhodně zvolena do vyučovacího procesu, je zapotřebí určitých zkušeností vyučujícího. Učitel by měl zohlednit stupeň žákovy psychické a intelektuální úrovně, stupeň vzdělání, cíle, kterých by mělo být dosaženo a také učivo, které bude probíráno. Obecně lze vyučovací metody definovat jako cílevědomý, promyšlený způsob, který učitel používá, aby za dodržování didaktických zásad dosáhl výchovně-vzdělávacích cílů. Je tedy zřejmé, že zde vyučující plní významnou úlohu.

Důležitou funkci při plnění cílů a výběru vyučovací metody tvoří vhodně zvolená motivace. Učitel promyslí vyučovací metodu, ale pokud nejsou žáci motivováni, nemusí se stanovených cílů dosáhnout. Motivace by měla nastat na začátku každé vyučovací hodiny.

Neexistuje jednotná klasifikace vyučovacích metod stejně, jako neexistuje vyučovací metoda, která by se dala univerzálně použít. Každý učitel by však měl mít přehled o možnostech vyučovacích metod, aby si zvolil takovou, která mu napomůže dosáhnout stanovených cílů. K tomu je však také zapotřebí vynaložit vlastní tvůrčí schopnosti.

Didaktická literatura uvádí nepřehledné množství různých kritérií, podle kterých jsou vyučovací metody členěny. Lze je dělit například takto: podle myšlenkového postupu (tzv. metody poznávací), podle zdrojů poznatků (metody slovní, názorné a programové), podle subjektu vyučování (metody kolektivní, skupinové a individuální), podle způsobu výběru učební látky (např. metody encyklopedické, instrumentální) a podle fáze vyučovacího procesu (motivační metody, výkladové metody, fixační metody, metody prověřování, hodnocení, kontroly a klasifikace).

3.1 Fixační metody v hodinách českého jazyka na 1. st. ZŠ

Diplomová práce se v praktické části zaměřuje na tvorbu vhodných cvičení, které lze využít v procvičovací fázi hodin českého jazyka na 1. stupni ZŠ. Vzhledem k tomuto

zaměření jsou zde charakterizovány pouze metody fixační aplikované na předmět český jazyk a literatura.

Fixace nebo také upevnění učiva je možné za předpokladu splnění určitých podmínek. Aby bylo možné si informace uložit do tzv. dlouhodobé paměti, je nutné si je pravidelně opakovat a procvičovat. Opakování se zpravidla zavádí v přípravné části vyučovací hodiny, při procvičování nové látky, po ukončení tematického celku, v průběhu vyučovacího procesu, na konci školního roku a také na začátku školního roku, kdy se opakuje učivo z předchozího ročníku.

Jako jedna z důležitých pomůcek při procvičování a fixování jazykových dovedností se uplatňuje algoritmus, což je ustálený postup, díky kterému žák snadno vyřeší zadanou úlohu. Zvláště pak na 1. stupni ZŠ pomáhá algoritmus vést žáky ke správným výsledkům. Tím, že žáci plní postupně určité kroky, lze snáze najít a odstranit případné chyby. Algoritmus působí na žáky též motivačně. Uplatňování algoritmů při řešení úloh zvyšuje jejich úspěch a tím je podněcuje k další aktivitě. Příkladem, kde lze na 1. stupni ZŠ použít algoritmus, je určování slovních druhů. Žáci mají před sebou tabulku, na které jsou uvedeny slovní druhy. Ta jim slouží jako předloha pro algoritmické určování slovních druhů. Nejprve zadaná slova rozdělují na ohebná a neohebná. Rozhodují o tom, zda se ohebná slova dají časovat nebo skloňovat. Následně slova přiřazují podle charakteristiky slov v tabulce ke správným slovním druhům. Například určování slovních druhů ve větě: *Byl to moudrý panovník.:* *byl – (já) byl jsem, jsem, (ty) byl jsi, slovo ohebné, časuje se, vyjadřuje děj = sloveso; to – ten, ta, to, slovo ohebné, skloňuje se, zastupuje přídavné jméno = zájmeno, moudrý – (kdo?, co?) moudrý (král), (koho?, čeho?) moudrého (krále), slovo ohebné, skloňuje se, vyjadřuje vlastnost (krále), odpovídá na otázku jaký? = přídavné jméno.* Algoritmus má však i jistou nevýhodu: postup je poněkud zdlouhavý.

Při procvičování je důležité, aby dané úlohy byly zajímavé, rozmanité a aby nebyly monotónní. Proto je dobré při procvičování využívat různé vyučovací formy: lze procvičovat ve škole při skupinové práci, individuálně i hromadně nebo doma při domácí přípravě.

K procvičování slouží řada typů jazykových cvičení, například podle Jelínkova dělení:²⁴ *podle úlohy ve vyučovacím procesu (poznávací, aplikační a prohlubovací), podle*

²⁴ Brabcová, R. *Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy*. Praha, 1990, s. 45.

obsahu (fónická, lexikálně sémantická, slovotvorná, morfologická, syntaktická, slohová, pravopisná), *podle způsobu provedení* (opisovací, přepisovací, doplňovací, obměňovací, substituční a transformační, modelová, problémová, diktáty), *podle převahy poznávacího procesu* (syntaktická, analytická, srovnávací, třídící, zobecňovací), *podle formy* (ústní, písemná) a *podle místa zpracování* (školní, domácí).

Jazyková cvičení jsou v učebnicích českého jazyka pro 1. stupeň nazývána podle způsobu provedení. V doplňovacím cvičení žák doplňuje vhodné slovo, předponu, příponu, tvar slova, celou větu, interpunkci, písmeno apod. Často se tato cvičení uplatňují při samostatné práci, ale lze je použít i při práci skupinové a hromadné. Cvičení substituční slouží k nahrazování vhodného slova, tvaru či slovního spojení. Při tomto cvičení však stavba dané věty zůstává neměnná. U cvičení transformačního dochází ke změně konstrukce větného celku, mění se například věta jednoduchá v souvětí nebo řeč přímá na řeč nepřímou. Pro zvýšení psacích dovedností zvláště na 1. stupni ZŠ se používají cvičení opisovací nebo přepisovací. Při těchto typech cvičení dochází k rozvoji žákovy paměti, zejména pak paměti zrakové. U cvičení obměňovacích obměňujeme tvary slov ohebných (například slovesnou osobu, tvar podstatného jména). Cvičení modelová slouží jako vzor, který je tvořen slovním spojením, slovem, větným celkem či přímou řečí, a dále se s nimi pracuje. Cvičení, která rozvíjí u žáků samostatné uvažování, jsou cvičení problémová. Žák nejprve problém analyzuje, poté promýšlí možná řešení a na závěr vyhodnocuje, zda byla jeho hypotéza správná či nikoliv. Pokud se řešení ukázalo být mylné, zkouší jinou variantu. Nejčastějším typem pravopisného cvičení je však diktát. Tento typ jazykového cvičení by měl být přiměřeně náročný, dále by měl obsahovat dostatek procvičované látky a neměl by být příliš dlouhý.

4 Zásady vyučování v hodinách českého jazyka

Jednou z dalších významných didaktických kategorií jsou didaktické zásady. Proto, aby učitel dosáhl ve vyučovacím procesu co možná nejvyšší úrovně žakových znalostí, je nezbytné, aby při výběru vyučovacích metod dodržoval zásady vyučování. Jedná se o obecné didaktické zásady a při vyučování českému jazyku o speciální zásady, které se zaměřují pouze na výuku českého jazyka.

Vzhledem k různým pojetím klasifikace didaktických zásad v odborné literatuře a zaměřením diplomové práce na předmět český jazyk a literatura se jeví příhodné uvést klasifikaci podle Marie Čechové a Vlastimila Styblíka z publikace *Češtině a její vyučování*.²⁵ Jedná se o následující zásady: zásada zřetele k věkovým zvláštnostem žáků, zásada vědomého osvojování učiva, zásada aktivity, zásada názornosti, zásada soustavnosti, zásada trvalosti, zásada lingvistického přístupu a zásada integrity jazykového vyučování.

Zásada zřetele k věkovým zvláštnostem žáků si dává za cíl klást přiměřené nároky na stanovování cílů, učiva, výkladu apod. tak, aby bylo pro žáky srozumitelné a podněcovalo je k další aktivitě. Informace by neměly být příliš jednoduché, ale ani složité. Jiné učivo bude pro žáky mladšího školního věku a jiné pro žáky vyššího stupně. Ve vyučování žáků mladšího školního věku je dobré zavádět pestřejší formy výuky a často střídat činnosti.

Zásada názornosti se uplatňuje ve výuce díky nejrůznějším názorným pomůckám (pracovní listy, prezentace, tabule, myšlenkové mapy, obrázky apod.). V hodinách českého jazyka je proto žádoucí využívat nejrůznější výukové názorné tabule, např. s vyjmenovanými slovy, tvrdými a měkkými souhláskami, slovními druhy apod. Žákům tyto vizuální učební materiály usnadňují pochopení učiva a napomáhají k jeho snazšímu a rychlejšímu osvojení.

Zásada vědomého osvojování učiva znamená, že žák chápe podstatu daného učiva, a dokáže tak získané poznatky využít v praxi. Jedním z prostředků k vědomému osvojení

²⁵ Čechová, M., Styblík, V. *Čeština a její vyučování. Didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a pro studenty učitelství*. Praha, 1998, s. 59.

látky slouží jazyková cvičení, jejichž aplikace by měla být učitelem patřičně promyšlena. Žáci by měli být také vedeni k budování pozitivního vztahu k českému jazyku.

Zásada, která je s předcházejícím pravidlem úzce spjata, je zásada aktivity. K tomu, aby mohlo být učivo osvojeno, je nutná žákova aktivní účast. Žák by neměl jen pasivně přijímat poznatky, ale též se aktivně zapojovat do vyučování. Je tedy důležité volit jazyková cvičení podporující žákovo myšlení a tvůrčí stránku.

Zásada soustavnosti udává, že učivo, které na sebe navazuje a není tak vytržené z kontextu, je pro žáka srozumitelnější, tedy lépe pochopitelné. Žák by měl být s učivem seznámen postupně od jednodušších údajů po složitější a od probraných po nové.

Zásada trvalosti je důležitá didaktická zásada vyučování. K tomu, aby se naučené poznatky staly trvalé, je nezbytné procvičování. Opakování a procvičování má probíhat častěji u právě probraného učiva a toto tempo postupně snižovat. Učitel by měl mít na paměti, že i tak dochází u žáků k zapomínání učiva. Opakování by mělo být tedy vhodně voleno a zařazováno průběžně.

Jednou ze zásad, týkajících se českého jazyka, je zásada lingvistického přístupu. Výklad má být správný. Učitel se tedy má vyvarovat zjednodušování a nepřesných formulací.

Další zásada, která souvisí s vyučováním českého jazyka, je zásada integrity jazykového vyučování. Podstatou této zásady je, aby se učivo ve všech oblastech vzdělávacího oboru český jazyk a literatura prolínalo. Jedná se tedy o integritu gramatického učiva, slohu a učiva o slovní zásobě.

Kromě těchto zásad by však vyučující měl zohlednit i jiné zásady, které mohou přispět k efektivitě vyučovacího procesu. Jedná se například o zásadu individuálního přístupu. Každý z nás je individualita a učitel by ke svým žákům měl takto přistupovat. Ve třídě se mohou vyskytovat žáci více či méně nadaní. Těm, co se řadí do první skupiny, by měly být zadávány i úkoly, které jsou náročnější v porovnání s úkoly určenými zbytku třídy. Naopak žákům slabším lze přizpůsobit tempo vyučování.

V neposlední řadě by se měla brát na zřetel zásada vědeckosti. Učitel by měl sledovat nové poznatky, které se týkají jeho učitelské profese (např. nové techniky, metody apod.) a měl by se neustále vzdělávat ve svém oboru. Příkladem další významné zásady je zásada spojení teorie s praxí. Žáci by měli mít vědomí o možném využití učiva, a to buď v reálném životě, anebo v dalším vzdělávání.

5 Český jazyk a literatura v RVP ZV pro druhé období 1. stupně ZŠ

Český jazyk a literatura poskytuje široké využití rozmanitých textů, ze kterých je možno vytvořit vlastní výukový materiál. Na základě toho se tato kapitola zabývá vymezením předmětu český jazyk a literatura, a to zejména na druhé období 1. stupně ZŠ. V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání toto období zahrnuje očekávané výstupy pro 4. i 5. ročník ZŠ.

Český jazyk a literatura vychází ze vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Tato oblast patří mezi hlavní oblasti výchovně-vzdělávacího procesu, protože jazykové vyučování tvoří podstatu pro zvládnutí učiva v ostatních předmětech. Poznatky, získané v oblasti Jazyk a jazyková komunikace, umožňují žákům správně se vyjadřovat, chápat jazykové jevy a následně je vhodně aplikovat.²⁶

Ve vzdělávacím oboru Český jazyk a literatura jsou obsaženy tři složky: komunikační a slohová výchova, jazyková výchova a literární výchova. V komunikační a slohové výchově jsou žáci seznamováni s nejrůznějšími typy jazykových sdělení. Učí se čtecím dovednostem, pracovat s porozuměním textu, tvořit texty, které jsou správné po stránce formální a obsahové, nebo se setkávají s rozborů čtených i slyšených textů. Jazyková výchova tvoří základ pro získání všeobecných informací. Díky této složce si žák osvojuje spisovný jazyk a učí se správnému vyjadřování. Ve třetí složce žáci získávají informace o základních literárních žánrech. Literární výchova rozvíjí jejich umělecké vnímání a čtenářské dovednosti.

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání jsou pak uvedeny požadavky na výstupy, které by žáci na konci druhého období měli dosáhnout. V oboru Český jazyk a literatura se konkrétně jedná o následující očekávané výstupy: v jazykové výchově žáci porovnávají význam slov, zejména slova stejného nebo podobného významu a slova vícevýznamová, všímají si rozdílů spisovného a nespisovného jazyka,

²⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. [cit. 2013-02-04]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf

určují i/y ve slovech po obojetných souhláskách, dělí slovo na kořen, část příponovou, předponovou a koncovku, rozlišují slovní druhy a používají je v gramaticky správných tvarech, skloňují podstatná jména, časují slovesa, určují základní skladební dvojice, uvědomují si rozdíl mezi větou jednoduchou a souvětím a správně používají spojovací výrazy. V komunikační a slohové výchově dělí text na odstavce, rozeznávají nejrůznější druhy popisů, chronologicky vyprávějí příběh, ke kterému sestavují osnovu, správně telefonují, píšou osobní i úřední dopisy, ve kterých správně používají oslovení a adresu. V rámci literární výchovy čtou s porozuměním přiměřeně náročné texty nahlas i potichu, uplatňují získané poznatky z četby, z divadelního a televizního představení nebo z pořadu, vyhledávají podstatné informace z různých zdrojů, rozlišují zpracování textů krásné a uměleckonaučné literatury a seznamují se s nejrůznějšími literárními pojmy. Žáci též rozvíjejí během 4. a 5. ročníku své psací dovednosti (vhodně zacházejí s grafickými i psacími pomůckami, seznamují se se základními hygienickými a pracovními pravidly, píšou čitelně a úhledně a dodržují určité normy písemného projevu).

Na konci druhého období prvního stupně se pokládá za samozřejmé, že žák očekávaných výstupů docílil, a je tedy možné plynule navázat na plnění cílů dalšího stupně.

6 Soubor cvičení zaměřený na procvičování učiva 4. ročníku ZŠ v hodinách českého jazyka

Praktická část diplomové práce se zabývá procvičováním učiva čtvrtého ročníku předmětu český jazyk a literatura na základě vytvořených cvičení. Základ pro jejich tvorbu představují texty, jež jsou čerpány z nejrůznější literatury a časopisů určených pro děti této věkové skupiny.

Cílem bylo vytvořit cvičení, která by působila na žáky motivačně, a na jejichž podkladě by si učivo snáze fixovali. Všechny texty, které tvořily základ pro jednotlivá cvičení, byly vybírány tak, aby respektovaly mezipředmětové vztahy.

Celkem je v této části dvacet cvičení, která se zaměřují hlavně na procvičování učiva oblasti jazyková výchova. Více jak polovina cvičení se též váže na oblast komunikační a slohová výchova nebo literární výchova nebo na obě tyto oblasti.

Žáci si na základě těchto cvičení upevňují učivo 4. ročníku ZŠ v průběhu roku: význam slov (slova souznačná, protikladná, nadřazená, podřazená, souřadná a slova s citovým zabarvením), vyjmenovaná slova, nauka o slově (stavba slova, předpony a předložky, skupiny bě/bje a vě/vje), tvarosloví (slovní druhy, mluvnické kategorie jmenné a slovesné, vzory podstatných jmen), podstatná jména, slovesa (slovesné tvary určité a neurčité, zvrtná slovesa, slovesný čas a slovesný způsob) a skladba (věta jednoduchá, souvětí, základní skladební dvojice, spojovací výrazy, interpunkce a shoda podmětu s přísudkem). Z učiva slohové výchovy pak řeč přímou a nepřímou, vypravování podle sestavené (obrázkové) osnovy, dopis, telefonování, pozvánka, popis osoby, popis činnosti a popis předmětu.

Na začátku je uvedena tabulka s návrhem, kdy lze cvičení použít během celého školního roku, který je inspirován časovým plánem metodické příručky Průvodce k učebnicím českého jazyka pro učitele 4. ročníku základní školy, nakladatelství Didaktis.²⁷ V prvním sloupci je uveden měsíc, ve druhém učivo a ve třetím číslo cvičení, které se k učivu váže. Většina cvičení se zaměřuje na procvičování více tematických celků, v tabulce je tedy uvedeno číslo cvičení vždy u pozdějšího učiva. Aby byl u žáků

²⁷ Grünhutová, P., Humpolíková, P. *Průvodce k učebnicím českého jazyka pro učitele 4. ročníku základní školy*. Brno, 2005, závěrečná tabulka.

zvýšen zájem, jsou obměňovány formy práce. Žáci tedy plní některé úkoly individuálně a některé ve skupině v rámci skupinové práce nebo kooperativní výuky.

Jednotlivá cvičení jsou očíslována a obsahují název učiva, na které jsou zaměřena, cíle (očekávané výstupy), kterých by mělo být dosaženo, klíčové kompetence, které žák cvičeními rozvíjí (kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence pracovní, kompetence k řešení problémů, kompetence sociální a personální, kompetence občanská), formu práce (individuální, skupinová, některé úkoly se více hodí pro kooperativní vyučování, vždy je u jednotlivých úkolů uvedeno), motivaci, úkoly vztahující se k oblasti jazyková výchova vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura. Některá cvičení též obsahují úkoly pro oblast komunikační a slohová výchova a oblast literární výchova, dále jsou zde uvedeny vazby na další vzdělávací oblasti (mezipředmětové vztahy).

Původní texty, ze kterých jsou cvičení tvořena, pocházejí z pohádek, lidových písní, učebnice Vlastivědy pro 4. ročník základní školy, pranostik, přísloví, pověstí, dětského časopisu Mateřídouška, bajek a další literatury určené pro děti (Barevný rok, Harry Potter apod.).

Na konci praktické části jsou uvedeny přílohy. Jedná se o původní texty, které byly použity jako základ jednotlivých cvičení a materiály, které jsou vyžadovány u některých aktivit: celé pověsti, texty písní a články z časopisů. U každé takové činnosti je v závorce uvedena příloha a její číslo.

Navrhovaný časový plán využití cvičení ve školním roce

Měsíc	Učivo	Cvičení č.
září	význam slov (slova souznačná, protikladná, slova nadřazená, podřazená, souřadná, slova s citovým zabarvením)	3
říjen	vyjmenovaná slova, pravopis, řazení slov podle abecedy	2, 9, 15 b
listopad	nauka o slově (stavba slova, předpony, předložky)	6, 14, 16, 19
prosinec	slovní druhy, podstatná jména (rod, vzor)	4, 8, 10, 11, 17
leden +	slovesa (slovesné kategorie, určité a neurčité slovesné tvary, zvrtná slovesa, slovesný čas, slovesný způsob)	5, 7, 15 a, 18
únor		
březen +	skladba (věta jednoduchá, souvětí, základní skladební dvojice), shoda podmětu s přísudkem, spojovací výrazy,	1, 12, 13, 20
duben +	interpunkce,	
květen		
červen	závěrečné opakování	

Cvičení č. 1 - slovní druhy/podstatná jména/skladba

Proč jsou Velikonoce pokaždé jindy?

Velikonoce jsou první svátky jara. Slavil- se už dávno před příchodem křesťanství a byl- zasvěceny slovanské bohyni Vesně. Básníci potom podle ní nazýval- jaro vesna. Vesna...nezní vám to tajupně, trochu jako ve snu, v němž si představujeme, co všechno krásného nám jaro přinese...

Velikonoce, na rozdíl od Vánoc, které mají pevně stanovené datum – Štědrý den je vždy 24. prosince – jsou svátky pohyblivé a slaví se vždy první neděli po prvním jarním úplňku. Takže mohou být od 22. března do 25. dubna, pod sněhem, nebo s rozkvetlými strom-. Pro nás jsou Velikonoce především kraslice a pomlázka.

*Řezám proutky u potoka,
hastrmanka na mě kouká,
hastrman se rmoutí,
že mu řežu proutí.*

Proč se odedávna dělal- pomlázky z vrbového proutí? Protože vrba má nejdřív a nejvíc jarní míz-, a kdo dostane vrbovou pomlázkou, ten bude čilý po celý rok.

A jak přišlo na svět slovo pomlázka? Kdysi dávno znamenal v-raz *pomladiti někoho* dodat někomu mladou sílu, jakou má právě vrbové proutí. Dnes znamená slovo pomlázka jednak to, čím chlapci děvčata šlehají, jednak dárky, většinou malovaná vajíčka, která dívky dávají chlapcům za to vyšlehání. A také Velikonoční pondělí.

(Božena Šimková, Barevný rok)

Cvičení slouží k souhrnnému opakování podstatných jmen (určování pádu, rodu a vzoru), skladby (věty jednoduché a souvětí, základní skladební dvojice), slovních druhů, shody podmětu s přísudkem a nevyjádřeného podmětu.

Možnost vypracování integrovaného tematického celku na téma Velikonoce.

Cíle:

Žák:

- u podstatných jmen správně určí číslo, pád, rod a vzor,
- orientuje se v pojmech věta jednoduchá, souvětí a základní skladební dvojice, dokáže je určit,

- s jistotou doplní správné koncovky u přičestí minulého,
- určí slovní druhy,
- slovní druhy rozdělí na ohebné a neohebné,
- správně doplní i-ý / í-ý, kde je to potřeba,
- čte s porozuměním přiměřeně náročný text (potichu i nahlas),
- dokáže vybrat důležité údaje z textu.

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – žák na základě úkolu vyhledává a třídí informace pomocí kalendáře a odborné literatury,

komunikativní – vyhledá důležité informace z textu a odpoví na zadané úkoly, diskutuje o tématu, vyjadřuje se srozumitelně a výstižně, vyslechne a respektuje názor ostatních spolužáků, odpoví na otázku,

sociální a personální – spolupracuje se spolužáky tak, aby dosáhli společného cíle, plní přidělenou roli ve skupině, dodržuje daná pravidla, respektuje navrhovaná řešení ostatních spolužáků,

Forma práce: individuální, skupinová nebo kooperativní výuka

Motivační otázky k textu:

1. Jak probíhají Velikonoce u vás doma?
2. Podívej se do kalendáře. Na kdy letos připadají?
3. Posíláš přání k Velikonocům? A komu?
4. Co vše o Velikonocích víš?

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Urči slovní druh u podtržených slov.
2. Urči počet vět v souvětí: *Protože vrba má nejdřív a nejvíc jarní míz-, a kdo dostane vrbovou pomlázkou, ten bude čilý po celý rok.*
3. U první a třetí věty v prvním odstavci urči základní skladební dvojici.
4. Urči základní skladební dvojici u první věty ve třetím odstavci.

5. Doplň i-y nebo í-ý na vynechaná místa.
6. Urči číslo, pád, rod a vzor u podtržených podstatných jmen:
před příchodem křesťanství –
svátky jara –
jako ve snu –
 které mají pevně stanovené datum –
pod sněhem –
s rozkvetlými stromy –
a kdo dostane vrbovou pomlázku –
mladou sílu –
7. V prvních třech větách určete slovní druhy.
8. Které slovní druhy jsou ohebné a které neohebné?
9. Vypiš slovesa z druhého odstavce a říkanky. Spočítej je.

Komunikační a slohová výchova:

Námět pro slohovou práci. Zadání:

Vypravování (Velikonoční pondělí u nás doma)

Popis pracovního postupu (malování vajíček, výroba pomlázky)

Popis (Jaro: Co vidím při pohledu z okna v mém pokoji?)

Literární výchova:

Žáci na základě přečteného úvodního textu odpovídají na následující otázky:

1. Proč jsou Velikonoce pokaždé jindy?
2. Z jakého stromu se plete pomlázka a proč?
3. Jaký je význam slova pomlázka?
4. V básničce vyhledej slova, která se rýmují.

Úkoly pro skupinovou práci nebo kooperativní výuku:

1. Na základě četby několika básní nebo říkanek, které se vztahují k jaru či Velikonocím, se žáci pokusí vytvořit vlastní báseň.
2. Vyhledejte výraz *kraslice*. (práce s odbornou literaturou *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*)

Mezipředmětové vztahy:

Výtvarná výchova:

Malba obrázků s velikonoční tematikou (zajíc, vajíčko, pomlázka), malování kraslic.

Pracovní činnosti:

Výroba velikonočního přání

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět:

Význam Velikonoc v křesťanství. Velikonoční týden (Modré pondělí, Šedivé úterý, Škaredá středa, Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota, Neděle velikonoční, Pondělí velikonoční). Povídání o tradicích.

Cvičení č. 2 – vyjmenovaná slova/pravopis i-y (í-ý)

S-n Jana Lucemburského a Elišky Přem-slovny se jako malý chlapec musel rozloučit s matkou a oc-tl se na dvoře svého str-ce, francouzského krále Karla. Po něm také z-skal nové jméno. Když se jako sedmnáctiletý vrátil do Čech, zapomněl dokonce svou rodnou řeč. Ale brz- se jí znovu naučil. Navíc je i autorem vlastního životopisu. V něm p-še, jak smutn- b-l jeho návrat do Čech. Nenašel jedin- královsk- hrad či statek, kter- by neb-l zastaven, v Praze jen pobožen- hrad, takže neměl zprvu ani kde b-dlet.

(Vlastivěda pro 4. ročník, s. 52)

Cvičení slouží především k procvičování vyjmenovaných slov a určování i-y (í-ý) po tvrdých a měkkých souhláskách.

Cíle:

Žák:

- v textu určí vyjmenovaná slova a doplní tvrdé y,
- doplní i-y nebo í-ý po tvrdých a měkkých souhláskách,
- pracuje s vyjmenovanými slovy,
- určuje slova příbuzná a souznačná k zadanému slovu,
- doplní zbylá vyjmenovaná slova po b, s, z,
- rozezná větu jednoduchou od souvětí.

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – žák na základě probraného učiva dokáže odpovědět na otázky,

komunikativní – dokáže hovořit o tématu, mluví tak, aby ostatní žáci rozuměli jeho sdělení, odpoví na otázku.

Forma práce: individuální

Motivační otázky k textu:

1. O kom se v textu píše?
2. Podle čeho takto usuzuješ?

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Z textu vypiš všechny věty jednoduché.
2. Doplni i-y nebo í-ý po tvrdých a měkkých souhláskách.
3. Vymysli slova příbuzná ke slovu *hrad* a *řeč*.
4. Napiš slova souznačná ke slovu *chlapec*.
5. Vyhledej v textu všechna vyjmenovaná slova a slova s nimi příbuzná.

Komunikační a slohová výchova:

Na základě probraného učiva o Karlu IV. z hodin Vlastivědy jsou žáci schopni vypracovat následující úkoly:

1. Popis osoby (vzhled a vlastnosti Karla IV. podle obrázku)
2. Napiš stručný životopis Karla IV. pomocí následujících otázek:

Kdo byli jeho rodiče?

Kde vyrůstal?

Které významné stavby nechal postavit?

Kolik měl manželek a jak se jmenovaly?

Jak byl nazván při svém pohřbu?

Mezipředmětové vztahy:

Vlastivěda:

Český stát za vlády Lucemburků

1. Žáci na základě následujících indicií určí, o kterou významnou osobnost se jedná:

- vybrán českou šlechtou,
- svatba s Eliškou Přemyslovnou,
- odvážný bojovník,
- smrt v bitvě u Kresčaku (Francie, 1346).

Žáci dopisují poslední slova Jana Lucemburka, která prohlásil, když slepý vyrazil do boje.

Pověstná slova: „ Toho!“

Žáci vybírají z následujících možností.

Přezdíván: a) „král zbabělec“

b) „král cizinec“

c) „vládný král“

2. *Žáci na základě následujících indicií určí, o kterou významnou osobnost se jedná:*

- narodil se jako nejstarší syn Václav Janu Lucemburskému a Elišce Přemyslovně,
- na francouzském dvoře, kde vyrůstal, přijímá jméno Karel (po francouzském králi),
- hovoří několika cizími jazyky,
- roku 1346 se stává římským císařem,
- roku 1347 českým králem,
- při svém pohřbu, roku 1378, byl nazván.....

3. Napiš jména všech manželek Karla IV. Která byla první, druhá, třetí a poslední jeho žena?

4. *Žáci na základě následujících indicií určí, o kterou významnou osobnost se jedná:*

- nastupuje na český trůn po smrti Karla IV.,
- slabý a nerozhodný panovník, nedokáže sám vládnout,
- neshody s českou šlechtou, bratrem Zikmundem i s církví,
- umírá roku 1419.

5. *Žáci na základě následujících indicií určí, o kterou významnou osobnost se jedná:*

- přezdíván: „.....“,
- nastupuje na trůn po svém bratrovi Václavu IV.,
- velmi vzdělaný, výborný politik,
- ovládá sedm cizích jazyků,
- roku 1433 se stává císařem,
- roku 1437 vymírá rod Lucemburků po meči.

6. Co znamená označení „vymřel po meči“ a „vymřel po přeslici“?

Hudební výchova:

Zpěv písně z filmu Noc na Karlštejně (příloha č. 2 *Lásko má, já stůňu* – text: Karel Svoboda).

Cvičení č. 3 – význam slov

Když jsem já sloužil to osmé léto,
vysloužil jsem si botičky za to.
A ty boty do roboty
a ten vůl jako kůl
a ta kráva mléko dává
a to tele hubou mele
a ten vepř jako pepř
a ta husa chodí bosa
a ta kačka bláto tlačká
a to kuře krákoře, běhá po dvoře,
má panenka pláče doma v komoře.

(Lidová píseň)

Cvičení slouží k opakování učiva o významu slov (slova nadřazená, podřazená, souřadná, slova s citovým zabarvením).

Cíle:

Žák:

- orientuje se v pojmech slova nadřazená, podřazená a souřadná,
- dokáže je vhodně použít,
- rozezná slova s citovým zabarvením.

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – žák se aktivně zapojuje do vyučovací hodiny, uplatňuje nabyté vědomosti, využívá informační zdroje, které má k dispozici,

komunikativní – odpovídá na otázky, diskutuje o tématu.

Forma práce: individuální

Motivační otázky k textu:

1. Znáš uvedenou píseň?
2. Dokážeš z textu písně poznat, v jakém prostředí se odehrává?
3. Jaká jiná zvířata se v takovém prostředí ještě vyskytují?

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Vypiš z textu všechna slova s citovým zabarvením.
2. Nahraď je za slova bez citového zabarvení.
3. Urči z textu všechna slova souřadná ke slovu *vůl*.
4. Slova *kuře, husa, vůl, kráva, tele, vepř* nahraď za slova s lichotným citovým zabarvením.
5. Jaké je slovo nadřazené ke slovům *tele, vůl a kráva*?
6. Napiš další zvířata, která by patřila do stejné významové skupiny, jako je *vůl, kráva, tele, husa, kuře, vepř*.
7. Co znamená výraz *boty do roboty*?

Mezipředmětové vztahy:

Hudební výchova:

1. Zpívání celé písně „*Když jsem já sloužil*“ (příloha č. 3).
2. Procvičování dynamiky písně (obdoba hry *Samá voda*).

Pravidla hry:

Žáci si zvolí předmět, který budou ve třídě schovávat. Za dveře půjde jeden žák, který tam bude čekat na znamení, že se může vrátit do třídy. Mezitím ostatní důkladně ukryjí zvolenou věc. Po signálu se vrací žák zpět do třídy a rozvíjí se hledání předmětu. Místo slov *samá voda, přihořívá a hoří* (ze známé hry) žáci zpívají píseň „*Když jsem já sloužil*“. Při zpěvu využívají znalosti z dynamiky písně: *samá voda* – piano (slabě), *přihořívá* – mezzoforte (střední hlasitost), *hoří* - forte (silně).

Výtvarná výchova:

Výběr jednoho užitečného zvířete a jeho kresba.

Přírodověda:

Téma: Užitková zvířata

1. Která zvířata považujeme za užitková (hospodářská)?
2. Jaký užitek člověku přináší? Uveď konkrétní příklady.

Tělesná výchova:

Běžecská hra: Žáci se postaví do řady. Učitel nebo zvolený vedoucí rozpočítá třídu na zvířata (hospodářská) s citovým zabarvením (kuřátko, prasátko, kravička, voleček, telátko, husička, slepička apod.). Potom vedoucí hry jedno zvíře vyvolá, zvolená zvířata honí ostatní. Chycení žáci odcházejí na lavičku. Vítězí žák či žáci, kteří zůstanou jako poslední.

Cvičení č. 4 – podstatná jména

Prase divoké

Prase divoké používá svůj dlouhý na konci zploštělý rypák k tomu, aby si našlo a vyhrabalo kořeny, hlízy a hmyz, nacházející se pod svrchní vrstvou lesní půdy. Samci se brání pomocí dvou mohutných zašpičatělých zubů zvaných kly. U samic ani mláďata tyto dlouhé kly nenajdeme. Samice a mláďata se chrání tak, že žijí ve stádech, která čítají asi dvacet kanců. Na těle a přední části hlavy mají mláďata pruhy. Díky nim splývají se stíny, a unikají tak lépe pozornosti nepřátel.

(Hannah Kate Sackett)

Cvičení slouží k určování podstatných jmen a jejich přiřazení k příslušným vzorům. Dále k procvičení pádových otázek.

Cíle:

Žák:

- v textu rozezná podstatná jména od jiných slovních druhů,
- u vybraných podstatných jmen určí rod a přiřadí je k příslušným vzorům,
- pomocí pádových otázek určí pád podstatného jména,
- rozpozná tvary v čísle jednotném a množném.

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – žák využívá svých vědomostí o probraném učivu podstatných jmen a odpovídá na otázky,

komunikativní – aktivně se zapojuje do diskuze o tématu,

sociální a personální – spolupracuje se spolužáky tak, aby dosáhli společného cíle, plní přidělenou roli ve skupině, dodržuje daná pravidla, respektuje navrhovaná řešení ostatních spolužáků.

Forma práce: individuální, skupinová nebo kooperativní vyučování

Motivace:

Mláďata divokého prasete se ztratila. S každým správně určeným podstatným jménem jsou blíže k domovu. Pomůžete jim se vrátit?

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

(kooperativní výuka nebo skupinová práce) – žáci jsou rozděleni do skupin, společně pracují na plnění úkolu č. 1, 3 a 4

1. Vyhledejte tři názvy zvířat, pět názvů věcí a čtyři názvy dějů.
2. Vyber z textu jakýchkoliv deset podstatných jmen a urči gramatický vzor.
3. Který vzor u mužského, ženského a středního rodu není zastoupen u podtržených podstatných jmen?
4. Vymyslete libovolné slovo ke každému chybějícímu vzoru.
5. V první větě urči pád podstatných jmen.
6. Slova *prase* a *rypák* převed' do čísla množného.
7. Výrazy *kly* a *hlízy* použij v čísle jednotném.

Mezipředmětové vztahy:**Přírodověda:**

Užitková zvířata (opakování)

Nová látka: lesní společenstvo (živočichové našich lesů)

1. Zjisti, jaké jsou vzhledové rozdíly mezi prasetem domácím a divokým. Vyjmenuj hlavní typické znaky (velikost, barvu, aj.).
2. V jakém prostředí žije prase divoké a čím se živí?
3. Uveď další živočichy žijící v lese.
4. Jakého živočicha považujeme za nepřítele divokého prasete?
5. Jak se nazývá samec, samice a mládě prasete divokého?

Možnost vycházky do lesa (pozorování přírody)

Hudební výchova:

Nácvik písně *Tři čuníci* (text písně příloha č. 4) metodou imitační.

Cvičení č. 5 – slovesa

Král Jiří z Poděbrad

Nejznámější náš Jiří je Jiří Poděbradský, první král, který nepocházel z královského rodu, ale byl zvolen šlechtou. Byl to moudrý panovník. Vymohl na papeži, že lidé u nás smějí vyznávat kromě víry katolické i husitskou. Navíc se pokusil spojit evropské státy pevnými smlouvami, aby se zabránilo ničivým válkám. Rozeslal četná poselství do mnoha zemí, ale než mohl dokončit své velké dílo, roku 1471 zemřel, právě uprostřed bojů s Matyášem Korvínem, který usiloval ve spojení s katolickou šlechtou o český trůn. Jeho myšlenka však přetrvala věky. Dnes budujeme Evropskou unii a snad časem i Spojené státy evropské. Neměli bychom zapomínat, že před více než 500 léty se o to snažil český král Jiří z Poděbrad.

(Božena Šimková, Barevný rok)

Cvičení se zaměřuje na procvičování sloves (určování slovesných kategorií, časování, jejich rozpoznání od jiných slovních druhů a bezpečnou orientaci v pojmech týkajících se tohoto učiva).

Cíle:

Žák:

- rozezná slovesa od jiných slovních druhů,
- orientuje se ve slovesných časech,
- správně určí osobu, číslo a čas u určitých slovesných tvarů,
- dokáže určit infinitiv,
- chápe pojem zvrtná slovesa a v textu je vyhledá.

Motivační otázky k textu:

1. Které místo v našem městě (Cheb) je pojmenováno po tomto významném panovníkovi?
2. Popiš nejkratší trasu z naší školy na náměstí Krále Jiřího z Poděbrad. Co zajímavého můžeme po cestě vidět?
3. Jiřík, který nebyl urozeného původu, se stal králem po sňatku s krásnou princeznou. Vzpomeneš si na název pohádky?

Klíčové kompetence:

kompetence kučení – žák odpovídá správně na zadané otázky, využívá vědomostí nabytých v různých hodinách a uplatňuje je, pokud potřebuje pomoc, nebojí se zeptat ostatních spolužáků nebo vyučujícího,

komunikativní – diskutuje nad tématem, odpovídá na zadané otázky,

k řešení problémů – pojmenuje daný problém a navrhuje řešení, nebojí se své tvrzení obhájit, respektuje, pokud někdo ze spolužáků přišel na lepší variantu.

Forma práce: individuální

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Vyhledej v textu všechna slovesa.
2. Napiš slovesný čas, který v textu převažuje.
3. Vypiš z textu všechna slovesa, u kterých nelze určit osobu, číslo a čas. Jak jim říkáme?
4. Najdi zvrtná slovesa a vypiš je.
5. Vyber si z textu pět sloves a urči osobu, číslo a čas.
6. V prvním větném celku převed' slovesa do infinitivu.

Komunikační a slohová výchova:

Telefonování (domlouvání osobní schůzky)

1. Žáci mají za úkol se řádně představit, domluvit si termín setkání a vysvětlit volajícímu cestu z vlakového nádraží (pěšky, popřípadě autobusovým spojem) na místo schůzky (žákova bydliště).
2. Ukázka správného telefonování. Vyvarování se případných chyb.

Mezipředmětové vztahy:

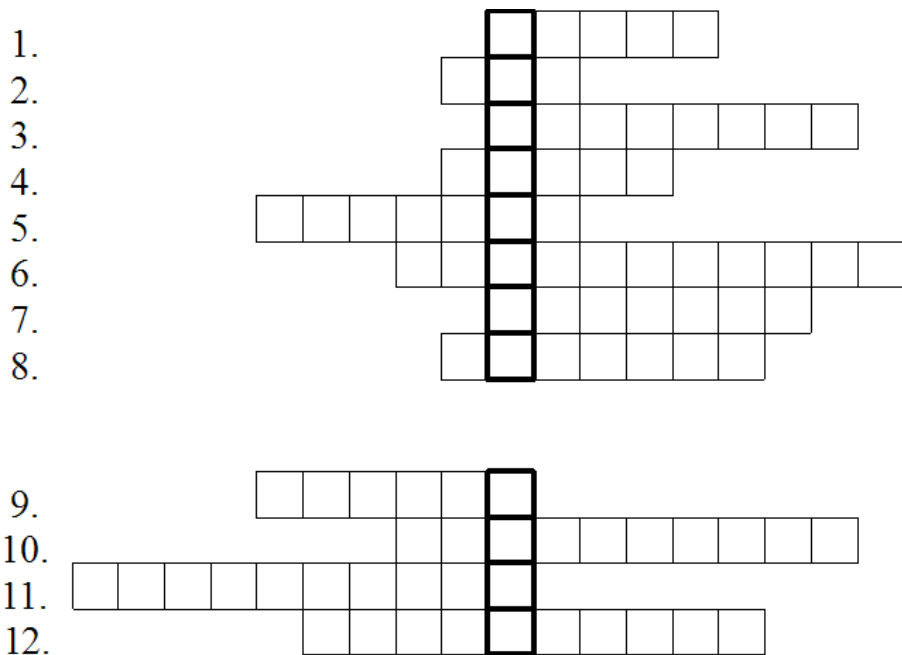
Vlastivěda:

Po husitských válkách/Jiří z Poděbrad/život ve městech a na zámcích (opakování)

a) otázky k probírané látce:

1. Pomocí časové osy vyznač vládu Jiřího z Poděbrad.
2. Co významného pro naši zem udělal?
3. Kým byl zvolen?
4. Jak se jmenuje rod, který nastupuje po jeho smrti na český trůn?

b) křížovka

1. Píseň Ktož sú boží bojovníci je považována za husitskou _____.
2. Kněz a učitel, který kázal v Betlémské kapli.
3. Jiří z Poděbrad byl zemským _____.
4. Ve 14 letech se Jiří z Poděbrad pravděpodobně zúčastnil bitvy u _____.
5. Jméno jedné z jeho manželek.
6. Kdo se staral o život ve městě?
7. Městskou radu tvořilo 12 členů nazývaných _____.
8. Papežem vyhlášené tažení proti husitům – křížové _____.
9. Král, který zahynul jako mladý v boji s Turky.
10. První král z rodu Habsburků.
11. Velký a silný stát _____ říše.
12. Který rod nastupuje na český trůn po smrti Jiřího z Poděbrad?

Jiří z Poděbrad.....(tajenka).

c) vycházka na náměstí Krále Jiřího z Poděbrad

Prohlídka a povídání o historickém komplexu 11 původně kupeckých domů (Špalíček) na náměstí. Návštěva chebského muzea, které se také nachází na náměstí Krále Jiřího z Poděbrad.

Hudební výchova:

1. Hudební ukázka husitského chorálu ***Ktož sú boží bojovníci.***
2. Vysvětlení pojmu ***chorál.***
3. Rozhovor nad písní.
4. Zpěv písně.

Cvičení č. 6 – předpony a předložky/slova cizího původu

Vysoko nad nimi Harry klouzal nad ostatními hráči a bezstarostně vyhlížel, až se objeví Zlatonka. To byla součást jeho a Woodova bezvadného plánu hry. „Drž se stranou, dokud Zlatou nezahlédneš,“ přikázal mu rozzlobeně Wood. „Nechceme, aby na tebe zaútočili dřív, dokud to nebude vyloženě nutné.“ Poté, co Angelina vstřelila branku, udělal Harry několik přemetů, aby dal průchod svým pocitům. Teď už zase létal nad hřištěm v Bradavicích a bedlivě vyhlížel Zlatonku.

(J. K. Rowlingová, Harry Potter a Kámen mudrců – upraveno)

Cvičení slouží k procvičení některých předpon a předložek, pravopisu psaní *ú* po předponách a rozeznání cizích vlastních jmen. Dále k rozšíření slovní zásoby.

Cíle:

Žák:

- odůvodní psaní velkých písmen ve vlastních jménech a pravopis psaní *ú* po předponách,
- procvičí si abecední řazení slov,
- tvořivě pracuje s předponami a vymýšlí další slova,
- rozezná předložky od jiných slovních druhů.

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – žák odpovídá správně na zadané otázky, využívá vědomostí nabytých v různých hodinách a uplatňuje je, pokud potřebuje pomoc, nebojí se zeptat ostatních spolužáků nebo vyučujícího, stručně popíše, jak postupoval při plnění úkolu, kde případně chyboval nebo co se mu povedlo, která část se mu líbila a naopak, která část se mu nelíbila, ovládá práci s informačními zdroji a využívá je při plnění zadaného úkolu,

k řešení problémů – snaží se přijít na správné řešení přečtení cizího jména, propojí do hodiny českého jazyka vědomosti z cizího jazyka, pokud jeho řešení nebylo správné, navrhuje další variantu,

komunikativní – hovoří o tématu, komunikuje s učitelem a ostatními spolužáky,

Forma práce: individuální

Motivační otázky k textu:

1. Znáš spisovatelku J. K. Rowlingovou? Čím se proslavila?
2. Co myslíš, je lepší kniha nebo filmové zpracování tohoto příběhu?
3. Jaké české pohádkové čaroděje nebo čarodějky znáš?
4. Kolik dělů o čarodějném učni bylo napsáno a zkus si vzpomenout alespoň na tři konkrétní názvy.

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Jak přečteš slova *Harry, Wood, Angelina* a proč?
2. Vyhledej v textu vlastní jména a seřaď je podle abecedy.
3. Odůvodni, proč ve slově *zaútočili* píšeme *ú*. Napiš příklady slov s podobným pravopisem.
4. Vypiš z textu slova s předložkou.
5. Vyhledej slova s předponami *bez-*, *roz-*, *vy-*, *v-*.
6. Vyber si jedno slovo s předponou, kterou smysluplně obměníš. Nově vzniklá slova použij ve třech různých větách jednoduchých.
7. Napiš slovo označující člověka, který nemá *žádné starosti* a slovo, které označuje člověka *bez chyby*.

Mezipředmětové vztahy:

Anglický jazyk:

Žáci v rámci domácí přípravy pracují s různými informačními zdroji (internet, encyklopedie, knihy aj.) a vyhledávají původní anglické znění několika vlastních jmen v české verzi Harry Potter a Kámen mudrců.

Výtvarná výchova/pracovní činnosti:

Žáci si losují jeden z barevných papírků (*modrý, červený, oranžový a žlutý*). Následně se rozdělí do čtyř skupin a přidělí si jednu z těchto rolí: *časoměřič, kontrolor, zapisovatel, vedoucí*. V rámci kooperativní výuky plní následující úkol:

Na základě příběhu J. K. Rowlingové o čarodějném učni Harry Potterovi žáci vytvoří (nakreslí) své smyšlené město s vlastními místními názvy, jmény obyvatel, názvy budov aj.

Konečnou práci je možno vystavit nebo pověsit na nástěnku. Po dokončení práce následuje závěrečná reflexe.

Cvičení č. 7 – slovesa

„Dívkenko drahá, něco ti povím, co tě bude zajímat. Vím, proč nyní chodíš tak zamyšlena. Myslíš na prince. Nedívej se tak udiveně, vždyť víš, koho míním. Učarovala ti ruka princova, která za živa vykonávala vždy jen dobro, jen jednou ji nešťastný osud přiměl k zlému. Nevím, zda si slyšela o krevní mstě, která ničí rody? Slyšela jsi, jak se dědí nenávist a zloba z jednoho pokolení do druhého? Zde tomu tak bylo a princ v boji zabil svého soupeře a za to byl zajat a vězněn do smrti.“

(M. Mladějovská, *Chebské pověsti – Bílá ruka*)

Text slouží k upevnování učiva o slovesech, k jejich časování a určování slovesných kategorií.

Cíle:

Žák

- určuje u sloves osobu, číslo a čas,
- rozlišuje určitý a neurčitý slovesný tvar,
- orientuje se a pracuje se slovesnými časy,
- bez problémů časuje vybraná slovesa,
- je schopen porozumět čtenému textu a odpovědět na otázky,
- dokáže převyprávět děj jednoduchého příběhu a porovnat jej s jiným,
- osvojuje si chebské reálie.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – plní zadané úkoly na základě porozumění textu, přizpůsobí se i jiné výukové metodě (vycházka), uvědomuje si důležitost získání nových informací (chebské historie),

komunikativní – odpoví na položenou otázku, hovoří o tématu,

sociální a personální – plní přidělenou roli ve skupině, respektuje jiné návrhy řešení úkolu, pracuje tak, aby tím nerušil žáky z ostatních skupin.

Forma práce: individuální, skupinová

Motivace:

Vzpomeneš si na jakoukoliv českou pověst? O kom vypráví, skončí šťastně nebo nešťastně?

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Podtrhni všechny slovesné tvary určité.
2. Jaký je rozdíl mezi slovesným tvarem jednoduchým a složeným? Uveď příklad z textu.
3. Vyber si dvě slovesa a vyčasuj je ve třech osobách čísla jednotného a množného.
4. U slovesa *nedívej se* urči osobu, číslo a čas. Jak takovému slovesu říkáme?
5. Do tabulky správně zařaď slovesa v čase minulém, přítomném a budoucím.

Minulý čas	Přítomný čas	Budoucí čas

6. Slovesa *učarovala, vykonávala, přiměl, slyšela jsi, byl vězněn* převed' do přítomného času (zachovej osobu).
7. Slovesa *chodíš, myslíš, víš* převed' do 1., 2. a 3. osoby čísla množného budoucího času.

Literární výchova:

1. Četba celé pověsti (viz příloha č. 5 a). Žáci odpovídají na následující otázky:

- a) Jak se jmenuje dívka z pověsti?
- b) Co vložila dívka do natažené ruky?
- c) Co znamená udělat si z někoho dobrý den?
- d) V jakém jiném příběhu se objevuje motiv krevní msty dvou rodů?
- e) Jak příběh skončil? Šťastně, nebo nešťastně a proč?

2. Žáci si v rámci domácí přípravy přečtou učitelem nakopírovaný jiný příběh z chebských pověstí:

Čertova věž (viz příloha č. 5 b) – stručně shrnou děj pověsti, který se následně pokusí porovnat s pověstí Bílá ruka.

3. Žáci se zamyslí nad určitými znaky pohádky a pověsti (skupinová práce).

Čím se liší pověst od pohádky?

Komunikační a slohová výchova:

Přímá a nepřímá řeč.

1. Co je to *přímá řeč* a jak se označuje?

2. Kde se v textu pověsti nachází?

Mezipředmětové vztahy:

Vlastivěda:

Návštěva Chebského hradu a vycházka kolem Mlýnské věže přes Krajinnou výstavu Cheb až k vodní nádrži Skalka:

– stručný výklad historie Chebského hradu,

– pohled na chebské Poohří v minulosti (fotografie) a dnešní podoba (Krajinná výstava),

– zastávka u informační tabule v blízkosti vodní nádrže Skalka.

Projekt (týdenní):

Pohled do minulosti

Úvodní motivace:

Nalezli jste stroj času, který vás vrátí do minulosti. Můžete si prohlednout dřívější podobu vašeho města. Uvidíte, jak se lidé oblékali a co stálo na místě vaší oblíbené cukrárny.....

Žáci za pomoci rodičů a informačních zdrojů (internet, kroniky apod.) shromažďují informace a fotografie k těmto významným historickým památkám: kostel sv. Mikuláše, Chebský hrad, Špalíček, Františkánský kostel, kostel sv. Bartoloměje, Gablerův dům a Grünerův dům. Vyhledávají staré pohlednice i fotografie města, vyptávají se prarodičů například, kolik dříve stál rohlík, chléb a co významného jim utkvělo v paměti.

Ve třídě se následně s těmito veškerými materiály bude pracovat (tvorba vlastní třídní kroniky, reklamních plakátů, novin apod.).

Závěrečná reflexe na konci projektového týdne proběhne v kruhu ve třídě. Všechny výtvary budou vystaveny v aule školy, kde si je mohou ostatní žáci prohlédnout.

Cvičení č. 8 – slovní druhy

Hieroglyf je jednoduchá kresba nějakého předmětu, osoby, zvířete nebo rostliny. Přestože bychom očekávali něco jiného, tyto kresby nevyjadřují vždycky to, co vyobrazují. Někdy vyjadřují příbuznou věc (kolečko je slunce i den), někdy jsou to pomocné značky nebo souhlásky. Existovalo čtyřicet souhlásek, samohlásky se vyskytovaly jen v mluveném jazyce. Počet hieroglyfů se neustále zvyšoval. V období Střední říše jich bylo asi sedm set, koncem římské doby už kolem šesti tisíc.

(Nakl. Larousse, Paříž, Egypt – 200 otázek a odpovědí - upraveno)

Cvičení slouží k procvičování slovních druhů ohebných i neohebných, bezpečné orientaci pojmů daného učiva a uvedení vlastních příkladů jednotlivých slovních druhů.

Cíle:

Žák:

- dokáže vyjmenovat všechny slovní druhy a uvede příklad,
- určí slovní druhy v textu,
- orientuje se v pojmech slovní druhy ohebné a neohebné,
- vyjmenuje slovní druhy, které se časují a které se skloňují,
- uvede příklady těchto slovních druhů z textu.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – aktivně se zapojuje do hodiny, neposmívá se ostatním spolužákům za nesprávně uvedené příklady,

komunikativní – odpoví na položenou otázku, hovoří o tématu,

sociální a personální – plní přidělenou roli ve skupině, respektuje jiné návrhy řešení úkolu, pracuje tak, aby tím nerušil žáky z ostatních skupin.

Forma práce: individuální, skupinová

Motivace:

Ocitl ses ve starověkém Egyptě. Jeden z nejmocnějších faraonů té doby Ramesse Velký ti zadal nelehký úkol. Vymysli pro každé písmeno z abecedy vlastní grafický znak. *(skupinová práce)*

Žáci jsou rozděleni do čtyř skupin. Každá skupina vytváří vlastní hieroglyfické znaky pro 8–9 písmen abecedy.

Na konci práce si mohou přepsat svá jména pomocí takto vytvořených hieroglyfických znaků.

Deset nepovedenějších znaků se přiřadí k deseti slovním druhům a pracuje se s nimi později (viz úkol č. 6).

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Urči slovní druhy podtržených slov.
2. Podtržená slova zařaď buď do ohebných, nebo neohebných slovních druhů.
3. Najdi v textu 3 slova, která se časují, a 3 slova, která se skloňují.
4. Vypiš z textu všechny číslovky.
5. Vymysli protiklad k těmto slovům: *jednoduchý, zvyšovat, jiný, mluvený*.
6. První větu znázorni pomocí svých vlastních hieroglyfů (každý slovní druh má svůj vlastní znak).

Mezipředmětové vztahy:**Vlastivěda nebo výtvarná výchova:**

V rámci povídání si o starověkém Egyptě vyučující přinese do hodiny „papyrus“, žáci pomocí pera či jiného psacího náčiní píšou vzkazy v podobě hieroglyfů svému spolužákovi originálním způsobem.

Ve skupině následně tvoří „plakát vzkazů“, který zdobí typickými egyptskými kresbami například kresbou pyramidy, mumie, sfingy apod. (skupinová práce)

Na konci proběhne společná reflexe a výstava plakátů.

Cvičení č. 9 – vyjmenovaná slova

Městský m-šák a hraboš polní

M-šák v městě usazený
pozval druha polního:
že prý zb-tky z panských menu
znamenitě uctí ho.

Serv-roval plné m-sy
na koberci z V-chodu.
Každý jistě představí si,
jakou měli pohodu.

Hody b-ly dokonalé,
Stůl opl-val vpravdě vším;
kdosi v-rušil je ale,
zrovna b-li v nejlepším.

Za dveřmi je sl-šet tuze
podezřelé hlučení.
Městská m-š hned prchá v hrůze –
Hraboš taky nelení.

Rámus utiší se záhy.
M-š při-pl-ží se zas.
Měšťák pov-dá: „Můj drahý,
dokončeme hodokvas.“

Venkovan dí: „Dnes už dost, ne?
Zítra já vás pohostím.
Nebude to s-c tak skvostné,
Taky se však nepostím.

V klidu oběd spořádáme,
jak jsou zv-klí hraboši.
Sbohem! K čertu s rozkoší,
při níž strachy um-ráme.“

(*Jean de La Fontaine, Bajky*)

Cvičení slouží k opakování psaní i-í a y-ý uvnitř slov po obojetných souhláskách.

Cíle:

Žák:

- napíše správně i-í nebo y-ý ve slovech po obojetných souhláskách,
- pozná vyjmenovaná slova a slova s nimi příbuzná, z textu tato slova vypíše,
- orientuje se v pojmech obojetné souhlásky, slova vyjmenovaná a slova s nimi příbuzná,
- vytvoří ke zvolenému slovu slovo souznačné.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – aktivně se zapojuje do hodiny, pokud potřebuje poradit, nebojí se požádat o pomoc, na požádání popíše, jak postupoval při plnění úkolu,

komunikativní – odpoví na položenou otázku, hovoří o tématu, používá správně pojmy, které souvisejí s tímto tématem, při hovoru mluví tak, aby mu bylo rozumět,

sociální a personální – plní přidělenou roli ve skupině, respektuje jiné návrhy řešení úkolu, pracuje tak, aby tím nerušil žáky z ostatních skupin.

Forma práce: individuální, skupinová

Motivační otázky k textu:

1. Zkus říct, jak pravděpodobně hraboš uhostil myš?
2. Jakou hostinu by si připravil/a pro svého kamaráda?

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Doplň správně i-í nebo y-ý na vynechaná místa v textu.
2. Tato slova rozděl do tří skupin a vypiš do přidělené tabulky. Své tvrzení odůvodni.

3. Vyber si tři slova s i-í a tři slova s y-ý. Z každého slova utvoř smysluplnou větu.
4. Ke slovům *zv-k*, *prchat*, *rámus* napiš slovo souznačné.
5. Zamysli se nad slovem *hodokvas*. Co si pod tím představíš? Použij jiný výraz.

Literární výchova:

1. Četba celého textu.
2. Dokážeš z textu poznat, o jaký literární žánr se jedná?
3. Jaké znaky má mít tento žánr?
4. Který řecký autor je považován za zakladatele tohoto žánru?

Komunikační a slohová výchova:

1. Možnost vypracování referátu: Výběr jednoho autora, který psal bajky. Každý žák přečte jednu bajku tohoto autora.
2. Z jednotlivých bajek vyvození ponaučení a vyvěšení na nástěnku. (skupinová práce)
3. Každý žák napíše několik svých kladných i záporných vlastností. Poté si zvolí jakékoliv zvíře, ve kterém se vidí. Svůj výběr odůvodní.

Mezipředmětové vztahy:

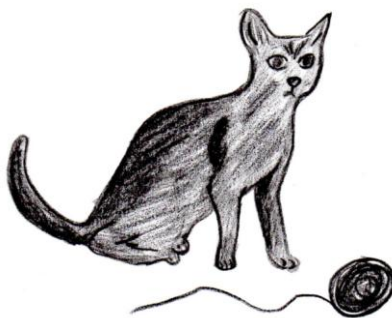
Výtvarná výchova:

Kresba obrázku k vybrané bajce.

Cvičení č. 10 – slovní druhy/podstatná jména

Chodím úplně tiše,
plížím se jako stín,
mám zuby a drápy,
vyčítám si vrabce,
zakousnu myš,
jsem tedy šelma,
ale ne moc divoká.

Jsem _____,
protože mám ráda
teplo u kamen a jsem
nejradši u nás doma.

(M. Lukešová a B. Říha, Velká obrázková knížka o zvířatech)

Cvičení slouží k procvičování slovních druhů, určování rodu, vzoru, pádu a čísla u podstatných jmen. Dále rozlišení životného a neživotného podstatného jména rodu mužského.

Cíle:

Žák:

- přiřadí vybraná slova z textu k příslušným slovním druhům,
- správně určí pád, číslo a rod podstatných jmen,
- dokáže vyjmenovat u všech rodů vzory podstatných jmen a uvést příklad
- napíše u podstatných jmen z textu vzor,
- rozliší u mužského rodu podstatná jména životná a neživotná,
- skloňuje životná i neživotná podstatná jména rodu mužského ve všech pádech.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – aktivně se zapojuje do hodiny, pokud potřebuje poradit, nebojí si říct o pomoc, na požádání popíše, jak postupoval při plnění úkolu,

komunikativní – odpoví na položenou otázku, hovoří o tématu,

sociální a personální – spolupracuje s ostatními žáky ve skupině, snaží se, aby nerušil další skupiny při práci, respektuje i jiné návrhy řešení úkolu.

Forma práce: individuální, skupinová

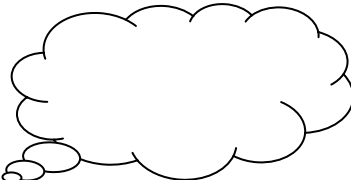
Motivační otázky k textu:

1. Jaké zvíře se skrývá místo pomlček?
2. Vlastní někdo toto zvíře? Jakou potřebuje péči?

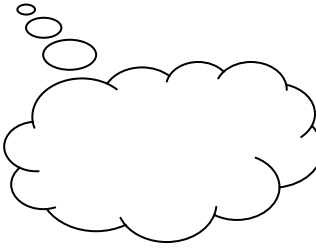
Úkoly v rámci Českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Vyber z textu slova, která patří do následujících obláčků:

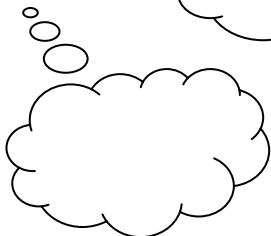
slovesa

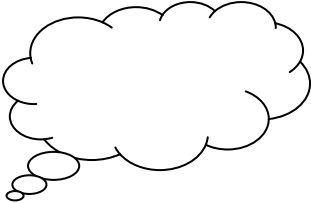
podstatná jména

přídavná jména

zájmena

2. U podstatných jmen urči pád, číslo, rod a vzor.
3. Vypiš ostatní vzory rodu mužského, ženského a středního. Ke každému vzoru napiš jeden příklad. Pokud některý z rodů není zastoupen, vypiš všechny jeho vzory a uveď příklady. *Tento úkol možno zadat jako skupinovou práci. Vítězí nejrychlejší skupina.*
4. Rozděľ podstatná jména rodu mužského na životná a neživotná.
5. Podstatná jména *stín* a *vrabec* vyskloňuj ve všech pádech.

Mezipředmětové vztahy:

Přírodověda:

Společenstva okolí lidských obydlí (opakování):

1. Popis stavby těla kočky domácí.
2. Způsob lovu.
3. Rozdíl ve stavbě těla, způsobu lovu mezi kočkou domácí a psem domácím.
4. Jak se nazývá samec, samice a mláďata kočky domácí?
5. Nejčastější kořist kočky domácí.
6. Uveď příklady dalších domácích zvířat chovaných převážně pro potěšení.

Tělesná výchova:

Hra *Myšičko, myš, pojd' ke mně blíž*. Žáci utvoří kruh a chytanou se za ruce. Učitel určí první dvojici, která bude hrát myšku a kocourka. Myška si stoupne doprostřed kruhu a kocourek musí jít mimo kruh. Poté kocourek na myšku volá: „*Myšičko, myš, pojd' ke mně blíž*.“ A na to myšička odvěti: „*Nepůjdu, kocourku, nebo mě sníš*.“ Na to zbylí hráči zvednou ruce a kocour začne myšku honit. Kocour vyhraje, jen když se mu podaří myšku chytit dřív, než vběhne zpátky do kruhu. Pokud se myška ocitne zpátky v kruhu, nemá kocour šanci jí dostihnout, neboť se za myškou opět uzavírá a ona je tak v bezpečí. Po této hře volí myška a kocourek další dvojici, která bude hrát místo nich. Měli by se vystřídat všichni hráči.

Výtvarná výchova:

Výtvarné ztvárnění kočky domácí vodovými nebo temperovými barvami.

Cvičení č. 11 – slovní druhy/význam slov/abecední řazení slov

Pranostiky na celý rok

1. Když zahučí v dubnu hrom,	V máji jste nemilí chlapíci!
2. Leden jasný,	v roce příštím stále vítr fučí.
3. Na Hromnice musí skřivánek vrznout,	i kdyby měl zmrznout.
4. Na Zelený čtvrtek hrachy zasívej,	roček krásný.
5. Pankráci, Serváci, Bonifáci!	příliš vánic sněhových.
6. Jaké počasí na Medarda bývá,	chladna z rána.
7. Když v prosinci hrom ještě hučí,	obalí se listím strom.
8. Příliš hub srpnových,	šest neděl trvání mívá.
9. Když je vlhko v září,	nebývá bez vlažičky.
10. Den svaté Terezičky	zalez pod peřinu.
11. Svatá Anna,	v lesích houbám se daří.
12. Na svatou Kateřinu	na Velký pátek se zemí nehýbej!

(Kovaříková, Lyčková, Smetana – Pranostiky rokem krok za krokem)

Cvičení slouží k prověření učiva o slovních druzích a významu slov (slova jednoznačná, mnohoznačná, synonyma, antonyma, nadřazená, podřazená a slova s citovým zabarvením). Dále k procvičení abecedního řazení slov.

Cíle:

Žák:

- dokáže najít v textu slova mnohoznačná,
- rozumí pojmům antonyma, synonyma,
- k daným slovům napíše slova protikladná (antonyma) a slova se stejným nebo podobným významem (synonyma),
- přiřadí vybraným slovům slova nadřazená,
- rozezná slova s citovým zabarvením,
- přiřadí slova k požadovaným slovním druhům,
- k vybranému slovu vytvoří slova příbuzná,
- spolupracuje ve skupině a navrhuje řešení,

- orientuje se v pojmech pranostika a rým,
- rozumí významu vybraných pranostik,
- vyhledává potřebné údaje v kalendáři.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – aktivně se zapojuje do hodiny, využívá informační zdroje (kalendář) potřebných ke splnění úkolu,

komunikativní – odpoví na položenou otázku, hovoří o tématu, vyhledá v textu potřebné informace k vyřešení úkolu,

sociální a personální – domluví se s ostatními členy skupiny na pravidlech, čím kdo přispěje do společné práce, spolupracuje s ostatními žáky ve skupině, respektuje přidělenou roli vedoucím skupiny, snaží se, aby nerušil další skupiny při práci, respektuje i jiné návrhy řešení úkolu, připraví pracovní místo, hodnotí sebe i ostatní členy skupiny při závěrečné reflexi.

Forma práce: individuální, skupinová

Motivační otázky k textu:

1. Tvé nejoblíbenější roční období. A proč?
2. Před sebou máš 12 pranostik, na každý měsíc jednu. Zkus si vzpomenout i na jiné pranostiky. Ke kterému období je přiřadíš?

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Před sebou máš dvanáct rozházených pranostik. Spojíš oba sloupce tak, aby dávaly smysl? Nápodvěda: Použij rým.
2. Vypiš z textu 5 podstatných jmen, 5 přídavných jmen a 5 sloves.
3. Vyber z textu všechna slova citově zabarvená.
4. Najdeš číslovku?
5. Ke slovům *krásný, jasný, vlhko, velký, příští a chladný* napiš antonyma.
6. Nahraď slova *stále* a *příliš* synonymy.
7. Najdi slova mnohoznačná.

8. Napiš ke slovům *leden, skřivánek, hrách, Anna* slova nadřazená.

9. Seřaď abecedně slova *vítr, skřivánek, hrachy, hrom, vánice, září, Anna, čtvrtek, pátek a počasí*.

Úkol pro skupinovou práci:

10. Pokuste se napsat co nejvíce slov příbuzných ke slovům *zmrznout, nehýbej a obalí*.

Literární výchova:

1. Co je *pranostika*?

2. Co je *rým*?

Úkoly pro skupinovou práci:

3. Přečtěte si znovu všechny pranostiky a pokuste se je přiřadit k jednotlivým měsícům.

Nápověda: Vyhledejte v kalendáři tato jména – *Pankrác, Servác, Bonifác, Tereza, Anna a Kateřina*.

4. Komu se říká *Ledoví muži*? Nápověda: Jedná se o tři jména.

5. Vysvětlete, co znamená:

a) O svaté Scholastice navleč si rukavice. (10. únor)

b) *Ledoví muži* spalují ledem ovoce.

c) Svatý *Toníček* má plno slz u očíček.

d) Přijde *Václav* – kamna připrav.

6. Pomocí textu odpovězte na následující otázky:

a) Jaký bude rok, když je v lednu jasno?

b) Co můžeme očekávat, když je v srpnu hodně hub?

c) Jaké by mělo být počasí, aby se v září houbám dařilo?

d) Pokud ještě v prosinci slyšíme bouřku, co nás v příštím roce čeká?

Závěrečná reflexe v kruhu před tabulí.

Komunikační a slohová výchova:

Venku vše potemnělo a spustil se vydatný déšť. Napiš svému spolužákovi dopis, kde se ho zeptáš:

1. Jak se mu daří.
2. Co dělá, když je venku deštivo.
3. Jak tráví dny, když je hezky.

Nezapomeň také uvést: místo, datum, oslovení a ke konci dopisu zdvořilé přání, pozdrav a svůj podpis. Vyměň si dopis se spolužákem a na jeho dopis odpověz.

Psaní:

Vyber si z textu pět pranostik a krasopisně je opiš.

Mezipředmětové vztahy:

Přírodověda:

1. Výklad látky *Teplota*.
2. *Dlouhodobý projekt* – Předpověď počasí na základě pranostik.

Sledování počasí během jednoho měsíce. Každá skupina má k dispozici papír, psací potřeby a knihy týkající se pranostik (Pranostiky rokem krok za krokem, Pranostiky a hry na celý rok). Jednotlivé skupiny napíší svou předpověď počasí na základě pranostik týkající se daného měsíce. Všechny předpovědi se vyvěsí na nástěnku. Žáci budou sledovat, zda se pranostiky vyplnily. Pravdivé předpovědi zůstanou vyvěšeny na nástěnce, ostatní (nesprávné) předpovědi budou z nástěnky odstraněny.

Příklad: 1. září podle pranostiky Je-li Jiljí jasný den, krásný podzim zvěstujem. Tento den je opravdu jasno a skupina napíše svou předpověď: Bude krásně celý podzim. Na konci podzimu vyhodnotí, jestli se předpověď vyplnila.

Hudební výchova:

Poslech nahrávky Vivaldiho houslového koncertu *Čtvero ročních období*.

Cvičení č. 12 – slovní druhy/skladba

Česká přísloví

1. Kdo pozdě <u>chodí</u> ,	je nejlepší lékař.
2. Oheň je dobrý sluha,	<u>poznáš</u> přítele.
3. Vrána k vráně sedá,	<u>neodkládej</u> na zítřek.
4. Trpělivost	sám sobě <u>škodí</u> .
5. Opakování	má krátké nohy.
6. Smích	sám do ní <u>padá</u> .
7. Lež	rovný rovného si <u>hledá</u> .
8. V nouzi	ale špatný pán.
9. Kdo jinému jámu kopá,	je matkou moudrosti.
10. Co <u>můžeš</u> udělat dnes,	<u>přináší</u> růže.

Cvičení slouží k upevnění probrané látky o slovních druzích a procvičování skladby (pojmy věta jednoduchá, souvětí, základní skladební dvojice, nevyjádřený podmět).

Cíle:

Žák:

- určí u vybraných slov slovní druhy,
- rozliší větu jednoduchou a souvětí,
- rozpozná ve větě jednoduché základní skladební dvojici,
- umí určit v souvětí počet vět,
- pozná v textu věty s nevyjádřeným podmětem,
- tvořivě pracuje se slovy a utváří jednoduché věty a souvětí.

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – žák odpovídá správně na zadané otázky, pokud potřebuje pomoc, nebojí se zeptat ostatních spolužáků nebo vyučujícího,

komunikativní – diskutuje nad tématem, odpovídá na zadané otázky,

k řešení problémů – pojmenuje daný problém a navrhuje řešení, nebojí se své tvrzení obhájit, respektuje, pokud někdo ze spolužáků přišel na lepší variantu.

sociální a personální – spolupracuje s ostatními žáky ve skupině, snaží se, aby nerušil další skupiny při práci, respektuje i jiné návrhy řešení úkolu, hodnotí svou práci ve skupině při závěrečné reflexy,

Forma práce: individuální, skupinová nebo kooperativní vyučování

Motivace:

Žáci volně chodí po třídě a na učitelův pokyn ŠTRONZO vytvoří živý obraz, ve kterém se pokusí ztvárnit přísloví: *jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá*. Žáci mají čas si zadání promyslet. Na pokyn PORTAMENTO se mohou opět volně pohybovat. Je možné vyzkoušet více přísloví.

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Znáš česká přísloví? Pokus se sloupce spojit tak, aby přísloví dávala smysl.
2. U podtržených slov urči slovní druh.
3. Rozliš v textu věty jednoduché a souvětí. Na konci věty napiš buď *J* (věta jednoduchá) nebo *S* (souvětí).
4. Ve větách jednoduchých urči základní skladební dvojici.
5. Za písmeno *S* napiš počet vět v souvětích.
6. Vyber z textu věty s nevyjádřeným podmíněním. Příslušné číslo zakroužkuj.
7. Utvoř tři různé věty pomocí slova *hledá* a tři věty pomocí slova *padá*. Celkem tedy budeš mít šest nových vět.
8. Pokus se utvořit souvětí o dvou větách tak, aby v první větě souvětí bylo obsaženo slovo *přináší* a aby byly věty spojeny spojovacími výrazy *a* nebo *ale*.

Literární výchova:

1. Co je to přísloví?
2. Pantomimické ztvárnění přísloví.

Žáci jsou rozděleni do skupin. Učitel jednotlivým skupinám přiřadí obálku, ve které jsou napsaná tři různá přísloví. Skupiny mají chvíli čas na promyšlení, jak toto přísloví

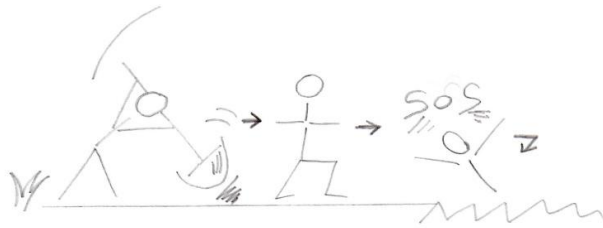
ostatním skupinám předvedou. Po uplynutí doby se první skupina pokouší přísloví pantomimicky ztvárnit. Žáci, kteří uhodnou správné znění přísloví, získávají bod.

3. Žáci dostanou několik obrázků, na kterých je ztvárněno české přísloví. Jejich úkolem je přiřadit tyto obrázky ke správnému přísloví (viz úvodní text č. 12).

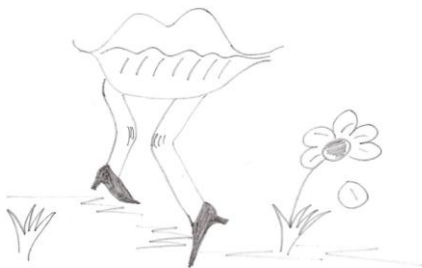
Obr. 1

Obr. 2

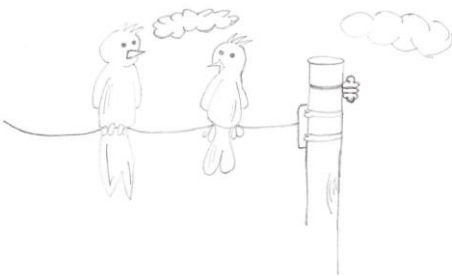
Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

4. Přiblížení významu některých přísloví žákům. Povídání si s žáky o tématu:

a) Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.

Jak rozumíš tomuto přísloví?

Ten, kdo chodí pozdě, si vlastně škodí. Může se stát, že na něj nezbude to, pro co si přišel. Ať se jedná například o lístky na oblíbenou skupinu nebo prodej oblíbeného časopisu. Kdyby dotyčný přišel včas, mohl by se těchto věcí dočkat. Ale jako opozdilec má smůlu.

Otázky k přísloví:

1. Stalo se ti někdy, že jsi o něco moc stál, ale proto, že jsi přišel pozdě, se na tebe už nedostalo?
2. Pokud ano, jak jsi takovou situaci řešil/a?
3. Jak jsi se z takového nezdaru poučil/a?

Podobná přísloví:

Kdo dřív přijde, ten dřív mele.

Kdo zaváhá, nežere.

Pozdní hosti jedí kosti.

b) Oheň je dobrý sluha, ale špatný pán.

Jak rozumíš tomuto přísloví?

Pokud máš oheň pod kontrolou, může ti leckdy přinést užitek. Oheň v krbu, v kamnech nebo na sporáku, je v pořádku. Zatopí, zahřeje, s jeho pomocí připravíme výborné jídlo. Dobře nám tedy poslouží. Ale stane-li se, že si oheň rozděláš tam, kde se to nesmí (například v lese), můžeš tím způsobit mnoho nepříjemností a dostat se až do nebezpečných situací.

Příkladem za vše jsou lesní požáry, které pustoší krajinu a ohrožují zvěř. Může se také stát, že nám požár vypukne doma od špatně uhašené sirky nebo od svíčky. To znamená, že oheň, pokud není pod dozorem, může napáchat mnoho škod.

Otázky k přísloví:

1. Byl jsi svědkem nějakého požáru?
2. Kde v přírodě si můžeme rozdělat oheň?
3. K čemu dalšímu nám oheň ještě slouží?

Podobná přísloví:

Oheň a voda dobří jsou sluhové, ale zlí pánové.

c) Vrána k vráně sedá, rovný rovného si sedá.

Jak rozumíš tomuto přísloví?

Lidé s podobnými názory nebo zájmy mají k sobě určitě blíže než lidé, kteří nemají společnou řeč. I ty si hledáš kamarády, se kterými si rozumíš.

Otázky k přísloví:

1. Máš se svým přítelem něco společného a co? (kroužky, záliby, stejného domácího mazlíčka apod.)
2. Co si myslíš o přísloví *protiklady se přitahují*?

Podobná přísloví:

Oslové vespolek se drbou.

Osel oslu nejpěknější.

Kostka kostce nepřekáží.

Svůj k svému.

d) Opakování je matkou moudrosti.

Jak rozumíš tomuto přísloví?

Toto přísloví vypovídá o tom, že pro lepší zapamatování, je důležité si opakovat. Ve své hlavě ti toho více uvízne, pokud se tomu budeš déle věnovat. Opakem může být přísloví *Práce kvapná, málo platná*.

Otázky k přísloví:

1. Opakuješ si, když se potřebuješ něco naučit?
2. Opakuješ si raději nahlas nebo potichu?
3. Vzpomeneš si, co jsi se nedávno naučil/a?

Podobná přísloví:

Učený z nebe nespádl.

e) Lež má krátké nohy

Jak rozumíš tomuto přísloví?

To znamená, že pravda se většinou vynoří a dostihne toho, který lhal. Proto je lepší, si zbytečně nevymýšlet a jednat na rovinu. Může se totiž stát, že dostaneme pověst lháře. A i když budeme mluvit pravdu, nemusí nám nikdo už věřit.

Otázky k přísloví:

1. Už se ti někdy stalo, že jsi neříkal pravdu a rychle se na to přišlo?
2. A naopak, že ti někdo něco tvrdil a ukázalo se, že lhal?
3. Co myslíš, může být malá lež lepší než pravda? Co si myslíš o přísloví *pravda mnohdy nehladí, pravda rodí nenávisť nebo pravda se platí ranami?*
4. Myslíš si, že je správné i za cenu, že se na tebe bude kamarád zlobit, říct pravdu?

Podobná přísloví:

Lež má krátké nohy, daleko neujde.

Lež má krátké nohy, pravda ji dohoní.

Pravda nade vším vítězí.

Komunikační a slohová výchova:

Žáci jsou rozděleni do skupin. Každá skupina si vylosuje jedno přísloví a napíše krátký příběh, který bude nejlépe toto přísloví vystihovat. Ve skupině si žáci zvolí svého vedoucího. Ten potom přečte nejzdařilejší práci a ostatní žáci se pokoušejí uhádnout správné znění přísloví.

Mezipředmětové vztahy:

Matematika:

Spoj příklady se správným výsledkem a získej tak celé přísloví. Písemné sčítání, odčítání a násobení.

Nic se nejí tak horké, $43 \times 4 =$	ale udělá mnoho. 400
Nic není tak zlé, $18 \times 5 =$	tomu se zelení. 186
Úsměv nestojí nic, $8 \times 50 =$	to si i sní. 50
Komu se nelení, $6 \times (16 + 15) =$	jak to na první pohled vypadá. 90
Co si kdo nadrobil, $(38 - 28) \times 5 =$	jak se to uvaří. 172
Co oči nevidí, $(35 + 15) \times 7 =$	co mu patří. 342
Lepší vrabec v hrsti, $(32 - 16) \times 8 =$	z níž nás rozum zrazuje. 48
Osud může bohatství odnést, $(5 + 26) \times 5 =$	než holub na střeše. 128
Srdce vždy kráčí po cestě, $(34 - 22) \times 4 =$	odvahu však ne. 155
Spravedlnost dává každému, $(52 - 14) \times 9 =$	to srdce nebolí. 350

Hudební výchova:

Koho chleba jíš, toho píseň zpívej.

Žáci jsou rozděleni do čtyř skupin. Každá skupina si zvolí svého vedoucího, zapisovatele a kontrolora zbývajících času.

Skupina č. 1 má za úkol napsat co nejvíce názvů písniček, ve kterých se objevuje nějaké zvíře.

Skupina č. 2 se pokusí napsat co nejvíce názvů písniček, ve kterých se objevuje nějaká číslovka.

Skupina č. 3 napíše co nejvíce písní, které nesou název města.

Skupina č. 4 zaznamená názvy písniček, ve kterých se objevuje nějaká barva.

Skupiny mají na svůj úkol vyhrazen čas 25 minut. Po uplynutí doby zakroužkují jeden název písničky a celý seznam napsaných písní dají do připravené obálky. Učitel od všech skupin obálky vybere a zamíchá. Potom si vedoucí z každé skupiny vylosuje jednu obálku, kde je zakroužkován jeden název písničky, kterou zazpívají ostatním.

Společná reflexe:

Žáci si sednou na vyhrazeném místě do kroužku a hodnotí, jak se jim společná práce ve skupině líbila, jak se jim zamlouvalo přidělení rolí a jak byli spokojeni s vylosovanou písničkou.

Výtvarná výchova:

Pokus se namalovat obrázek tak, aby na něm bylo zachyceno přísloví: *Potrefená husa se vždycky ozve.*

Tělesná výchova:

Přísloví *Čest je nad peníze.*

Žáci mají za úkol hrát Florbal nebo jinou míčovou hru tak, aby nerespektovali žádná pravidla. Můžou ji hrát, jak se jim líbí.

Druhá hra však musí být přesně podle pravidel.

Ve třídě potom proběhne reflexe a diskuze, jak se jim první a druhá hra líbila. Kdo by raději hrál podle pravidel, kdo bez nich. Žáci se zamýšlejí nad tématem *cti*, zda je lepší se držet určitých norem.

Pracovní činnosti:

Přísloví *Dílo prozradí svého mistra.*

Pomůcky: bílý a barevný papír, čtvrtky, nůžky, tužka, černý fix, rulička od toaletního papíru, krabička od čaje.

Žáci mají za úkol z uvedených pomůcek vyrobit to, co by je nejvíce vystihovalo, případně to, co by nejraději vyrobili.

Mohou se nechat inspirovat výrobky, které jsou již vystavené ve třídě.

Žáci se pak pokusí uhodnout, kdo který výrobek vytvořil.

Cvičení č. 13 – slovní druhy/podstatná jména/skladba

Halloween

Tehdy žil- po celé Evropě Keltové. Ti slavil- v noci z 31. října na 1. listopadu svátek Samhain. Prvním listopadovým dnem pro Kelty začínal nový rok. Keltové věřil- že duše mrtvých se v tuto noc vracejí na zem a živí naopak můžou navštívit podsvětí. Hranice mezi světem živých a mrtvých přestává existovat. Pro hodné duchy lidé zapaloval- svíčky v oknech a proti zlým duchům vyřezával- rozšklebené dýně do kterých dával- svíčky nebo rozžhavené uhlíky. Zapaloval- se také velké ohně které měl- přilákat dobré duchy do našeho světa.

(Mateřídouška 10/2012 říjen)

Cvičení slouží k opakování učiva o slovních druzích (zejména podstatných jmen). Dále pak k procvičení věty jednoduché, souvětí, základní skladební dvojice, spojovacích výrazů, psaní správných koncovek u příčestí minulého a čárky v souvětí.

Cíle:

Žák:

- rozlišuje větu jednoduchou a souvětí,
- určí správně počet vět v souvětí,
- dokáže v textu určit základní skladební dvojice,
- napíše správnou koncovku příčestí minulého
- určí ve vybrané větě slovní druhy,
- vybere v textu spojovací výrazy a určí jejich slovní druh,
- použije správně čárky v souvětí,
- u podtržených podstatných jmen určí pád, číslo, rod a vzor.

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – žák odpovídá správně na zadané otázky, pokud potřebuje pomoc, nebojí se zeptat ostatních spolužáků nebo vyučujícího,

komunikativní – diskutuje nad tématem, odpovídá na zadané otázky,

k řešení problémů – pojmenuje daný problém, nebojí se své tvrzení obhájit, respektuje názory ostatních spolužáků,

občanské – má kladný vztah k českým svátkům a tradicím.

Forma práce: individuální

Motivace:

Jak by se vám líbilo udělat si Halloween na jaře? A co to vlastně Halloween je? Kde se slaví? Jak probíhá? A co se při něm zdobí? O tom všem si budeme dnes povídat.

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Vezmi si modrou a červenou pastelku. Modře podtrhni věty jednoduché a červeně souvětí.
2. U souvětí napiš počet vět.
3. Urči v celém textu základní skladební dvojice.
4. Dopln *i* nebo *y* v koncovkách přičestí minulého. Pravopis odůvodni.
5. Ve druhé větě urči slovní druhy.
6. Zakroužkuj v textu spojovací výrazy a urči jejich slovní druh.
7. Dopln v textu správně chybějící čárky před spojovacími výrazy.
8. U podtržených podstatných jmen urči *pád, číslo, rod* i *vzor*.

Literární výchova:

Čtení celého textu (příloha č. 6). Povídání si o Halloweenu. Rozdíl mezi americkým a českým svátkem. Otázka problému začleňování amerického svátku a tradic (Valentýn, Halloween, Santa Claus) mezi české svátky.

Otázky k porozumění textu:

1. Kdo byli Keltové?
2. Jaký svátek slavíme u nás 2. listopadu?
3. Kdo byl Samhain?
4. O čem byli Keltové přesvědčení, že se onu noc děje?

5. Jak se chránili před zlými duchy?
6. O co usilovala církev v křesťanských dobách?
7. Jak probíhá Halloween v anglicky mluvících zemích?

Komunikační a slohová výchova:

1. Pozvi své kamarády a spolužáky na Halloweenskou párty. Sestav pozvánku, ve které nesmí chybět datum, čas, místo konání, název akce, oslovení, jak má přijít host oblečen (maska), rozloučení, jméno hostitele a jeho podpis.

2. Popis pracovního postupu:

Příprava dýňové polévky nebo výroba Halloweenské masky.

Mezipředmětové vztahy:

Pracovní činnosti:

Varianta A:

Příprava pokrmu z přinesených ingrediencí.

Výborná dýňová polévka

Suroviny:

- 1 dýně Hokaido,
- 1 menší cibule,
- 2 stroužky česneku,
- trochu oleje,
- 1 mrkev,
- 2 malé brambory,
- 1 malý patizon,
- ½ lžičky kari koření,
- ½ kelímku smetany na šlehání,
- ½ zeleninového bujónu Natur,
- sůl na dochucení.

Postup:

Dýni rozkrojíme, vydlabeme semínka, oloupeme slupku a nakrájíme na malé kostičky. Očistíme mrkev, brambory a patizon. Vše nakrájíme na menší dílky. Oloupeme cibuli a česnek a na drobno posekáme.

Do hrnce nalijeme trochu oleje a dáme na plamen. Po rozehrátí přidáme cibuli, kterou necháme zesklovatět. Přidáme veškerou zeleninu, česnek a zalijeme 1,5 l vody. Až se nám začne voda vařit, dáme do hrnce půl kostky bujónu a půl malé lžičky kari koření. Vaříme do měkka.

Odstavíme hrnc z plotny, přidáme smetanu na šlehání a vše rozmixujeme ručním mixérem. Dáme zpět na sporák, povaříme a dochutíme solí.

Žáci s pomocí učitele a donesených surovin připraví *Výbornou dýňovou polévku* podle receptu. Dozví se něco o této skvělé zelenině, jak prospívá našemu zdraví a co z ní lze uvařit. Společně prostřou stůl a uklidí pracovní plochu. Vytisknuté recepty si mohou odnést domů a polévku s rodiči opět uvařit.

Varianta B:

Výroba Halloweenské masky nebo strašidýlka.

Pomůcky:

čtvrťka, barevné papíry, kreslicí potřeby, nůžky, fix, gumička.

Žáci mají za úkol nakreslit šablonu, vystříhnout, vybarvit a vytvořit tak Halloweenskou masku. Další z možností je vytvoření nějakého strašidýlka, pavouka nebo jakékoliv bytosti, která se hodí k tomuto strašidelnému svátku.

Závěrečná reflexe v kroužku před tabulí.

Přírodověda:

Opakování dělení zeleniny (plodová, kořenová, listová, naťová, lusková, cibulová) a uvedení příkladů. Zařazení dýně (tykev turek) do dané skupiny. Povídání o významu dýně pro lidský organizmus.

Výtvarná výchova:

Kresba strašidelných dýní. Výstava výtvorů na nástěnkú.

Žáci nakreslí Halloweenské dýně a všemožně je vybarví a ozdobí. Mohou používat pastelky, vodové barvy nebo tempéry.

Cvičení č. 14 – nauka o slově

Květinu malého prince jsem poznal velice brzy lépe. Na jeho planetě rostly vždy úplně prosté květiny, ozdobené jedinou řadou okvětních plátků. Nezabíraly místo a nikoho nerušily. Jednoho rána se vždy objevily v trávě a potom večer uvadaly. Ale tahle květina vyklíčila jeden den ze semene přívátého bůhvíodkud a malý princ bděl velmi pozorně nad tímto výhonkem, který se nepodobal jiným proutkům.

(Antoine de Saint - Exupéry, Malý princ)

Cvičení slouží k procvičování některých předpon a předložek, stavby slova a slov příbuzných.

Cíle:

Žák:

- chápe pojem slovo příbuzné a dokáže je k zadanému slovu tvořit,
- rozezná ve slově kořen, předponu, příponu i koncovku,
- orientuje se v pojmech předpona a předložka a v textu je vyhledá,
- tvořivě pracuje se zadanou předponou.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – žák odpovídá správně na zadané otázky, aktivně se zapojuje do vyučování, pokud potřebuje pomoc, nebojí se zeptat ostatních spolužáků nebo vyučujícího, plní úkol na základě informačních zdrojů (internet, encyklopedie),

komunikativní – diskutuje nad tématem, odpovídá na zadané otázky,

sociální a personální – spolupracuje s ostatními žáky ve skupině, snaží se, aby nerušil další skupiny při práci, respektuje i jiné návrhy řešení úkolu.

Forma práce: individuální, skupinová

Motivace:

Zavři oči a představ si sebe v nějaké pohádce. Ve které by to bylo? Jakou postavu tam hraješ? Jak se v té roli cítíš? Co máš na sobě? Na koho v žádném případě nechceš narazit? A naopak, koho chceš mít po svém boku?

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Jak říkáme slovům, které spolu souvisí a mají stejný kořen?
2. Urči ve slově *květina* kořen slov a utvoř co nejvíce slov příbuzných.
3. Slova *ozdobené* a *objevily* rozděl na předponovou část, kořen, část příponovou a koncovku.
4. Vypiš všechna slova s předponou *vy/vý* a tuto předponu nahraď za jinou tak, aby slova dávala smysl. Výsledná slova použij ve větách.
5. Ke slovu *rostly* přidej více předpon tak, aby toto slovo dávalo smysl.
6. Jak nazýváme místo, kde se prodávají květiny? A jak se jmenuje místo, kde můžeme pozorovat planety?
7. Vyhledej v textu všechny předložky.

Úkol pro skupinovou práci:

8. Tvořte co nejvíce slov s předponou *nad-*.

Literární výchova:

1. Jaký rozdíl je mezi lidovou pohádkou a pohádkou moderní?
2. Co to vlastně je moderní pohádka?

Komunikační a slohová výchova:

Žáci se pokusí napsat krátkou moderní pohádku.

Hlavní postava je princ/princezna, která oplývá nevídanou schopností vidět každého tak, jaký ve skutečnosti je, i když se zdá být milý a přátelský, ale uvnitř je prohnáný a zlý. Princ/princezna chodí do normální školy mezi normální žáky. Zažívá běžné situace, jako každé jiné dítě.

Úkol pro žáky:

1. Promysli a sestav osnovu příběhu.

2. Napiš krátkou moderní pohádku, ve které je hlavní postavou princ/princezna se zvláštní schopností. Vymysli jednu situaci, ve které se schopnost projeví.

Mezipředmětové vztahy:

Přírodověda:

1. Povídání si s žáky o tématu *Slunce a sluneční soustava*.

Hodina může probíhat v učebně informatiky, kde si žáci mohou prohlédnout obrázky jednotlivých planet na internetu (práce s informačními zdroji) nebo lze připravit PowerPointovou prezentaci.

Jednotlivé body:

- *Slunce,*
- *planety sluneční soustavy,*
- *některá souhvězdí,*
- *Měsíc a jeho fáze,*
- *planeta Země.*

2. Exkurze – návštěva planetária.

Výtvarná výchova:

1. Namaluj a pojmenuj svou vysněnou planetu.

2. Žáci na základě vyhledaných obrázků (internet, encyklopedie) souhvězdí *znamení zvěrokruhu* namalují své znamení.

Cvičení č. 15

Varianta a) slovesa

Již v 6. století př. n. l. založil řecký filozof a matematik *Pythagoras ze Samu* školu, jejíž žáci se zaměřil- zejména na zkoumání základních vlastností přirozených čísel, z nichž některé, například zda existuje nekonečně mnoho dvojic prvočísel, jejichž rozdíl je dvě, nejsou dodnes v-řešeny. Pythagorejci, jak se sami naz-val- žáci Pythagorovy škol-, se hlouběji zab-val- i geometrií. Například konstrukcemi a výpočty obsahů mnohoúhelníků, podobností geometrických útvarů, mají pravděpodobně zásluhu na objevení iracionálních čísel. Pythagorovi je přisuzován objev vám jistě známé věty o vztahu čtverců nad stranami pravoúhlých trojúhelníků. Pythagorejci měl- na rozvoj matematiky jistě v-znamný vliv. Později však začal- přisuzovat číslům nadpřirozené vlastnosti. Matematika se jim stala jen prostředkem k obhajování názorů, které neměl-s vědou nic společného.

(Zdeněk Opava, Matematika kolem nás, upraveno)

Cvičení slouží k procvičování sloves (zvrtná slovesa, slovesný způsob, určování slovesných kategorií, časování sloves).

Cíle:

Žák:

- doplní správně *i-y* nebo *í-ý*,
- určuje u sloves osobu, číslo a čas,
- rozezná v textu zvrtná slovesa,
- určuje slovesný způsob.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – žák odpovídá správně na zadané otázky, aktivně se zapojuje do vyučování, využívá vědomostí nabytých v různých hodinách a uplatňuje je,

komunikativní – diskutuje nad tématem, odpovídá na zadané otázky.

Forma práce: individuální

Motivace:

Vyučovací hodina českého jazyka trochu jinak – soutěž o matematického krále:

- učitel zadává jednoduché příklady malé násobilky postupně po lavicích,
- rychlejší z dvojice zůstává stát, pomalejší si sedne,
- všichni vítězové jdou před tabuli a utvoří nové dvojice,
- rychlejší z dvojice zůstane před tabulí, ostatní jdou zpět do lavice,
- počítání probíhá dál až do doby, než zůstane nejrychlejší žák, který se stává králem.

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Dopln do textu chybějící *i-y* nebo *í-ý*.
2. U podtržených sloves urči číslo a osobu.
3. Který čas tato slovesa vyjadřují?
4. Která z těchto sloves jsou zvratná?
5. Napiš podtržená slovesa ve všech osobách času jednotného i množného minulého času.
6. Který slovesný způsob podtržená slova vyjadřují?
7. Slova *založil* a *zaměřil*- napiš v 1. osobě čísla jednotného budoucího času. Výsledná slova použij ve větách.
8. Slova *naz-val- se* a *stala se* přepiš do 2. osoby čísla jednotného. Tato slova též použij ve větách.

Varianta b) pravopis ú, ů

Pythagorejci, jak se sami nazývali žáci Pythagorovy školy, se hlouběji zabývali i geometrií. Například konstrukcemi a výpočty obsah- mnoho-helník-, podobností geometrických –tvar-, mají pravděpodobně zásluhu na objevení iracionálních čísel. Pythagorovi je přisuzován objev vám jistě známé věty o vztahu čtverc- nad stranami pravo-hlých troj-helník-. Pythagorejci měli na rozvoj matematiky jistě významný vliv. Později však začali přisuzovat čísl-m nadpřirozené vlastnosti. Matematika se jim stala jen prostředkem k obhajování názor-, které neměly s vědou nic společného.

Cvičení se zaměřuje na opakování psaní *ú, ů* ve slově.

Cíle:

Žák:

- ovládá pravopis psaní ú, ů ve slově,
- doplní do textu ú/ů.

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Doplní do textu *ú* nebo *ů*.
2. Vypiš všechna slova s *ú*. Své tvrzení odůvodni.

Mezipředmětové vztahy:

Matematika:

Žáci plní úkoly a) i b).

a)

Obvod a obsah rovinných obrazců (čtverec a obdélník):

1. Spočítej obvod o čtverce o straně $a = 10,5$ cm.
2. Spočítej obsah S obdélníku o stranách $a = 12$ cm, $b = 25$ cm.
3. Spočítej obvod o obdélníku o stranách $a = 1,5$ m, $b = 3$ m.
4. Spočítej obsah S čtverce o stranách $a = 0,5$ m.

b)

Pravoúhlý trojúhelník:

1. Napiš rozdělení trojúhelníku podle velikosti úhlů.
2. Kolik stupňů má úhel pravý.
3. Jak říkáme trojúhelníku, který má jeden vnitřní úhel pravý?
4. Takový trojúhelník narýsuj.

Cvičení č. 16 – nauka o slově

O Nekázance

Z ulice Na Příkopě vede do Jindřišské ulička se zvláštním jménem: Nekázanka. Když Karel IV. poručil v-stavět Nové Město, osobně dohlížel na rozkreslení ulic a na stavby domů, aby se všechno dělo přesně tak, jak chtěl. Na čas ale musel opustit Prahu, a když po návratu dychtivě spěchal na staveniště zkontrolovat, jak pokračují práce, všiml si nové ulice, která na plánech jím schválených nebyla. A hned se rozzlobeně ptal: „Kde se ta ulice vzala, když já jsem ji stavět nekázal?“ Stavitelé se v-děsili, že je král za jejich omyl krutě potrestá, jen mlčky stáli a nebyli schopni ze sebe slova v-pravit. Když král v-děl jejich strach, rozesmál se a řekl: „Budiž. Ať tu tedy ulice stojí. Ale věčné časy ať se nazývá Nekázalka, protože já jsem ji stavět nekázal!“ Z Nekázalky se postupem času stala Nekázanka a její název jí zůstal dodnes. Historici ovšem tvrdí, že své jméno dostala ulice podle toho, že v ní byl život veselý, nevázaný až rozpustilý, tedy „nekázaný“.

(Ježková Alena, Praha babka měst)

Cvičení se zaměřuje na procvičování některých předpon (vy-/vý-, roz-), jejich obměňování a použití ve větách.

Cíle:

Žák:

- doplní správně *i/y* nebo *í/ý*,
- vyhledává v textu slova s předponou *roz-*,
- s těmito slovy dále pracuje,
- rozezná v textu předložky.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – žák odpovídá správně na zadané otázky, aktivně se zapojuje do vyučování, s pomocí učitele zapíše klíčové body z výkladu a učebnice do školního sešitu,

komunikativní – diskutuje nad tématem, odpovídá na zadané otázky.

Forma práce: individuální

Motivace otázky k textu:

1. Ke kterému městu se váže tato pověst?
2. Znáš jinou pověst týkající se tohoto města?

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Doplně do textu na vynechaná místa i-í nebo y-ý. Svě tvrzení odůvodni.
2. Vyhledej a podtrhni všechna slova s předponou *roz-*.
3. Vyber si dvě slova s předponou *roz-* a z každého utvoř dvě věty.
4. Zakroužkuj v textu všechny předložky.
5. U prvního slova s předponou *roz-* tuto předponu nahraď za jinou tak, aby slovo dávalo smysl. Výsledné slovo použij ve větách.

Mezipředmětové vztahy:

Vlastivěda:

Praha – hlavní město ČR.

Zaměření na některé významné památky: Vyšehrad, Pražský hrad, Karlův most, Staroměstský orloj, Karolinum.

Žáci si prohlédnou obrázky nebo fotografie těchto památek. Výklad základních údajů, zápisky do sešitu.

Významné čtvrti města: Staré Město, Nové Město, Josefov, Malá Strana, Hradčany, Vyšehrad.

Žáci si prohlédnou obrázky nebo fotografie těchto památek. Výklad základních údajů, zápisky do sešitu.

Druhy dopravy města: silniční, železniční (včetně metra), letecká, vodní. Zápis poznámek do sešitu (výhody, nevýhody apod.).

Odpovědi na otázky:

1. Které město je největším dopravním uzlem v ČR?
2. V kterém městě ČR jezdí metro?
3. Jmenuj všechny druhy dopravy našeho hlavního města.

4. Jmenuj dvě řeky v ČR, které slouží k dopravě.
5. Která města v ČR využívají leteckou dopravu?
6. Napiš výhody a nevýhody silniční dopravy.

Přečtení některých pověstí vázících se k městu (příloha č. 7): O kostlivci na Staroměstské radnici, O pokladu na mostě, O Karolinu.

Cvičení č. 17 – nauka o slově/slovní druhy

Nastoupila vládu po svém otci, posledním habsburském císaři Karlu VI. Zavedla povinnou školní docházku, zakázala mučení a prosadila reformu státní správy i omezení vlády šlechty nad poddanými. Podporovala mnohé reformy, které napomáhaly rozvoji hospodářství. Za její vlády došlo i k prvnímu sčítání lidu a k očíslování domů. Provedla zásadní přestavbu Pražského hradu přibližně do té podoby, v jakém ho známe dnes.

(Ježková Alena, Praha babka měst)

Cvičení se orientuje na učivo o stavbě slova, tvoření slov příbuzných a určování slovních druhů. Dále pak na tvořivou činnost se slovy, která mají stejnou příponovou část.

Cíle:

Žák:

- rozdělí slovo na kořen, část předponovou a část příponovou,
- určí u vybraných slov slovní druhy,
- orientuje se v pojmu slova příbuzná,
- tvořivě pracuje se slovy příbuznými a se slovy se stejnou příponovou částí.

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – žák se aktivně zapojuje do výuky, s pomocí učitele zapíše klíčové body z výkladu a učebnice do školního sešitu, odpovídá na zadané otázky,

komunikativní – vyhledá důležité informace z textu a odpoví na zadané úkoly, diskutuje o tématu, vyjadřuje se srozumitelně a výstižně, vyslechne a respektuje názor ostatních spolužáků, odpoví na otázku,

sociální a personální – spolupracuje se spolužáky tak, aby dosáhli společného cíle, dodržuje předem dohodnutá pravidla, respektuje navrhovaná řešení ostatních spolužáků.

Forma práce: individuální, skupinová

Motivace: Poznáš, o kterou významnou osobnost se jedná?

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Rozděl podtržená slova na část předponovou, kořen a část příponovou.
2. Urči u těchto slov slovní druh.
3. Ke slovům *nastoupila*, *prosadila*, *školní*, *zakázala* a *přestavba* napiš co nejvíce slov příbuzných.
4. Vyber si pět nových slov a použij je ve větách.
5. Jak se nazývalo místo, kde se mučilo?

Úkol pro skupinovou práci:

6. Napište co nejvíce slov se stejnou příponovou částí (viz úkol 5), která označují místo činnosti člověka, prodeje nebo výroby (čítárna, ocelárna apod.).

Mezipředmětové vztahy:

Vlastivěda:

Výklad a kontrolní otázky k probrané látce:

Marie Terezie

- *první panovnice* (roku 1740) v habsburské říši, i v českých zemích,
- byla velmi vzdělaná,
- snažila se vytvořit *silný a jednotný stát*,
- *zavedla sčítání lidu, půdy, popisná čísla domů a příjmení obyvatel* (tak aby měla dostatek informací o tom, jak vysoké daně může od lidí žádat, aby měla dostatek peněz pro posílení vojska),
- *zavedla povinnou školní docházku* pro děti od šesti do dvanácti let, odborné školy pro budoucí řemeslníky a školy na venkově,
- *zrušila mučení a tělesné tresty*,
- *snížila robotu* (poddaní museli zdarma pracovat na panském hospodářství) na tři dny v týdnu,
- *sjednotila měnu*.

Josef II.

- syn *Marie Terezie*,

- vydal *Toleranční patent*, který umožňoval vyznávat i jiná náboženství než jen katolické,
- zrušil *nevolnictví* (lidé nebyli svobodní občané, nemohli uzavírat sňatky, studovat, stěhovat se bez souhlasu svého pána) – *roboty* ale zůstala zachována,
- pro úřední jednání, studium a velení v armádě zavedl *němčinu* jako úřední jazyk, čeština byla ohrožena.

1. Co významného dokázala Marie Terezie?
2. Jak se nazývali poddaní za její vlády a co toto označení znamená?
3. Jak přispěl Josef II. k dalšímu zlepšení života poddaných?
4. Který jazyk se stal úřední řečí?
5. Spoj slova, která k sobě patří:

svobodní občané

Toleranční patent

vzdělání

posílení vojska

náboženská svoboda

zrušení nevolnictví

vybírání daní

povinná školní docházka

Cvičení č. 18 – slovesa

Boleslav, Boleslav

Boleslav, Boleslav, překrásné město.

Neplač, holka, nenaříkej, moje nevěsto.

Jakpak nemám plakat smutná naříkat,
když tě vidím do vojenských šatů oblíkat.

Ty vojenské šaty trápí srdce mé!

Neplač, holka, nenaříkej, však se sejdeme!

Jakpak se sejdeme, když teprve jdeš?

Copak ty mně, můj holečku, copak mně pošleš?

Pošlu ti psaníčko nejedno v roce,

aby ty jsi uvěřila mé věrné lásce.

(Lidová píseň)

Cvičení se zaměřuje na procvičování učiva o slovesech, jejich časování, rozlišování slovesného způsobu rozkazovacího a orientaci v pojmech zvrtné sloveso a infinitiv.

Cíle:

Žák:

- určí v textu všechna slovesa,
- orientuje se v pojmech infinitiv a zvrtné sloveso,
- rozliší tvary v rozkazovacím způsobu,
- určí u vybraných sloves osobu, číslo a čas.

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – žák se aktivně zapojuje do výuky, odpovídá na zadané otázky,

komunikativní – odpovídá na zadané úkoly, diskutuje o tématu, vyjadřuje se srozumitelně a výstižně.

Forma práce: individuální

Motivační otázky k textu:

1. O kterém městě je tato písnička?
2. Navštívil/a jsi toto město?
3. Máš oblíbené určité místo (město) v ČR?

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Podtrhni v textu všechna slovesa.
2. Vypiš z textu slovesa v rozkazovacím způsobu.
3. Modře zakroužkuj slovesa v infinitivu.
4. Zakroužkuj červeně zvrtná slovesa.
5. Rozděl slovesa podle času do tabulky:

přítomný čas	budoucí čas	minulý čas

6. Slova *pošleš* a *sejdeme* napiš ve všech osobách čísla jednotného i množného.
7. U slov *uvěřila* a *vidím* urči osobu a číslo.

Mezipředmětové vztahy:

Hudební výchova:

Rytmický výcvik

1. Rozdělení žáků do tří skupin. Vytleskávání 4/4 taktu. První skupina vytleskává notu celou, druhá skupina notu půlovou a třetí skupina notu čtvrt'ovou.
2. Hra na hudební nástroje: první skupina triangel, druhá skupina prstové činely, třetí skupina hůlky.
3. Poslech písně Boleslav, Boleslav.
4. Vytleskávání rytmu písně, dále s pomocí hůlek.

5. Zpěv písně.

Tělesná výchova:

Nácvik tanečku k písni Boleslav, Boleslav:

Žáci jsou rozděleni na dívky a chlapce. Dívky si stoupnou do jedné řady a chlapci do druhé. Všichni si dají ruce v bok.

Krok stranou vpravo, krok stranou vlevo, dřep a zpět do stoje
Boleslav, Boleslav, překrásné město.

Otočit v boku doprava, otočit v boku doleva, opět doprava a stoj.
Neplač, holka, nenaříkej, moje nevěsto.

Sloky se vždy dvakrát opakují.

Cvičení č. 19 – nauka o slově

Červená Karkulka si vykračovala lesem a najednou se před ní objevil vlk. Tenkrát ještě nev-děla, co je to za záludné zvíře a ani trochu se ho nebála. „Kampak tak časně, Karkulko?“ „K babičce“ odv-tila Karkulka. Vlk si pomyslí, že by byla určitě dobrá k ob-du. Chvíli šel tedy vedle ní lesem a pak pravil: „Podívej se na ty krásné kv-ty, Červená Karkulko. Myslím, že jsi ještě neslyšela ptáčky, kteří by zpívali tak líbezně.“ Karkulka si pomyslí: „Když přinesu babičce čerstvou kytici, bude mít jistě radost.“ Sebhla z cesty do lesa a trhala kv-tiny. A když jednu utrhla, zjistila, že o kus dál roste ještě krásnější, b-žela k ní, a tak se dostávala hloub-ji do lesa. Ale vlk b-žel rovnou k babiččině chaloupce. Karkulka dál b-hala mezi kv-tinami, a když jich měla náruč tak plnou, že jich víc nemohla pobrat, tu si vzpomněla na babičku. Rozb-hla se tedy k chalupě a představila si babiččino láskyplné ob-tí, které se jí dozajista po příchodu dostane. Ale.....

(Bratři Grimmové, O Červené Karkulce, upraveno)

Cvičení se orientuje na zafixování učiva o stavbě slova, rozlišování slov skupiny bě, vě a tvořivou práci se slovy s předponami.

Cíle:

Žák:

- orientuje se ve skupinách *bě/bje*, *vě/vje* a správně je zapíše,
- tato slova zapíše do přidělené tabulky,
- rozliší u vybraných slov předponu a kořen slova,
- tvořivě pracuje se slovy s předponou.

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – žák se aktivně zapojuje do vyučování, odpovídá na zadané otázky,

komunikativní – diskutuje o tématu, vyjadřuje se srozumitelně a výstižně, udržuje oční kontakt, vyslechne a respektuje názor ostatních spolužáků, odpoví na otázku, hodnotí sebe a svou skupinu při závěrečné reflexi,

sociální a personální – spolupracuje se spolužáky tak, aby dosáhli společného cíle, plní přidělenou roli ve skupině, dodržuje daná pravidla, respektuje navrhovaná řešení ostatních spolužáků,

Forma práce: individuální, skupinová nebo kooperativní vyučování

Motivace:

Žáci jsou rozdělení do skupin, jejich úkolem je napsat co nejvíce názvů pohádek.

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Doplně do textu *bě/bje* nebo *vě/vje*.
2. Doplněná slova rozděl do tabulky:

slova s předponami	skupina <i>bě, vě</i>

3. U slov s předponami rozděl svislou čarou předponu a kořen.
4. Obměň předponu hned u prvního slova, které nepatří do skupiny *bě* a *vě*. Pokus se jich vymyslet co nejvíc a použij je ve větách.
5. Napiš další tři slova s předponami *ob-* i *v-*, které se v textu nevyskytují.

Komunikační a slohová výchova:

1. Správné seřazení přeházených obrázků pohádky *O Červené Karkulce*:

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Obr. 6

Obr. 7

2. Vypravování pohádky *O Červené Karkulce* podle obrázkové osnovy.

Literární výchova/dramatická výchova:

Žáci si tahají z klobouku lístečky, na kterých je číslo skupiny. Celkem je v každé skupině šest členů. Vedoucí skupiny přiřadí ostatním členům některou z těchto rolí:

1. Červená Karkulka,
2. maminka,
3. vlk,
4. babička,
5. myslivec,
6. vypravěč.

Dále se dohodnou na plnění určitých pravidel, a zvolí si kontrolora zbývajících času. Skupiny mají 20 minut na promyšlení rozdělení rolí a vytvoření scénáře. Po této době se postupně střídají na vyhrazeném místě, kde jsou připraveny kulisy z hodiny výtvarné výchovy a pracovní výchovy, a za použití masek se pokusí co nejlépe zahrát tuto pohádku.

Po odehrání všech skupin proběhne společná reflexe:

1. Jak jsi byl/a spokojen/a s přidělenou rolí?
2. Bylo dostatek času?
3. Co se ti líbilo nejvíce?
4. Co se ti vůbec nelíbilo?
5. Co bys příště udělal/a jinak?
6. Která skupina byla podle tebe nejlepší?

Mezipředmětové vztahy:

Výtvarná výchova a pracovní činnosti:

Vytvoření a malování kulisy a masek k pohádce za použití těchto pomůcek: čtvrtka, tvrdý karton, nůžky, černý fix, gumička, pastelky, tempery.

Cvičení č. 20 - skladba/slovní druhy

Čínský včelař She Ping vytvořil nový světový rekord v počtu včel, které kdy pokryly lidské tělo. Včel- se samozřejmě nedal- spočítat jednotlivě. Muž stál celou dobu na váze a podle pravidla, že 10 tisíc včel váží jedno kilo, došel k rekordnímu výsledku: Dosedlo na něj 331 tisíc bodavých potvůrek. Číňan k vytvoření rekordu potřeboval sedm včelích královen, které na sebe zavěsil. Tisíce ostatních včel, tzv. dělnice, se ke svým královnám potom samy přidal-.

(Mateřídouška, 8/2012)

Cvičení se zaměřuje zejména na procvičování věty jednoduché a souvětí, určování počtu vět v souvětí, zapisování souvětí větným vzorcem, určování základní skladební dvojice, psaní správné koncovky u příčestí minulého a doplnění i/i nebo y/y do neúplných slov. Dále pak k určování některých slovních druhů.

Cíle:

Žák:

- rozliší slovesa a číslovky od ostatních slovních druhů,
- doplní správně i-í, y-ý,
- rozezná větu jednoduchou a souvětí,
- určí počet vět v souvětí,
- sestaví větný vzorec zvoleného souvětí,
- určí v textu základní skladební dvojice,
- napíše správnou koncovku u příčestí minulého,
- rozliší spojovací výrazy a určí jejich slovní druh.

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – žák se aktivně zapojuje do vyučování, s pomocí učitele zapíše klíčové body z výkladu a učebnice do školního sešitu, odpovídá na zadané otázky,

komunikativní – diskutuje o tématu, vyjadřuje se srozumitelně a výstižně, vyhledá důležité informace z textu a odpoví na zadané úkoly.

Forma práce: individuální

Motivační otázky k textu:

1. Včela je velice užitečná. Co vše o ní víš?
2. Znáš ve svém okolí nějakého včelaře?
3. Je někdo z vás alergický na včelí bodnutí? Co to obnáší?

Ochutnávka učitelem připravených vzorků medu.

Úkoly v rámci českého jazyka pro 4. ročník ZŠ:

1. Podtrhni v textu nejdelší souvětí. Z kolika vět je tvořeno?
2. Sestav vzorec tohoto souvětí.
3. Zakroužkuj všechna slovesa.
4. Vypiš z textu všechny číslovky.
5. Napiš počet vět jednoduchých a souvětí.
6. Dopln do textu vynechaná i-í nebo y-ý.
7. Urči základní skladební dvojice.
8. Kterou koncovku píšeme u ženského rodu čísla množného příděstí minulého?
9. Urči slovní druhy spojovacích výrazů.

Komunikační a slohová výchova:

Pilný jako včelička (téma pro vypravování)

Kdo ve tvém okolí si nejvíce zaslouhuje toto označení? Vypravuj, v jakých činnostech se tak projevuje, co pro tebe tento člověk znamená?

Mezipředmětové vztahy:

Hudební výchova:

Píseň *Včelka Mája* (nácvič nové písně)

Vložení textu do sešitu (příloha č. 8), nácvič metodou imitační, zpěv celé písně.

Výtvarná výchova:

Kresba pohádkové včelky

Žáci zapojí fantazii. Mají za úkol zachovat stavbu a barvu těla včely, ztvárnění obrázku je však libovolné.

Tělesná výchova:

Třídní rekordy – disciplíny:

- *lehy sedy* (technicky správné provedení, nejvyšší počet po dobu 1 minuty),
- *švihadlo* (přeskok vpřed a vzad, bez zadrnutí, nejvyšší počet přeskoků, maximální doba 1 minuty),
- *hod míčkem* (nejdelší hod),
- *skok do dálky* (nejdelší skok),
- *běh na 50 metrů* (nejkratší čas).

Na konci hodiny vyhlášení vítězů. Možnost opakování disciplín pro překonávání stávajících třídních rekordů.

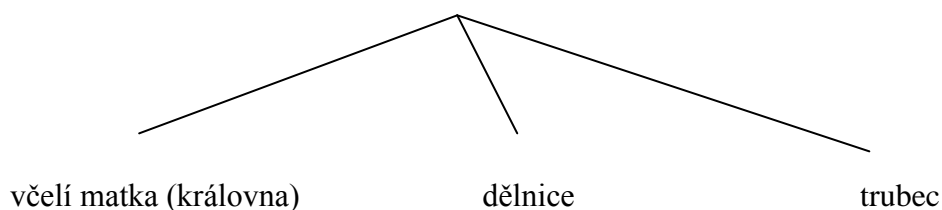
Přírodověda:

Včela medonosná

Žáci se seznamují s životem včely medonosné pomocí výkladu, obrázkových materiálů a dalších informací:

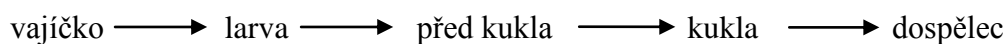
1.

včela medonosná – včelstvo

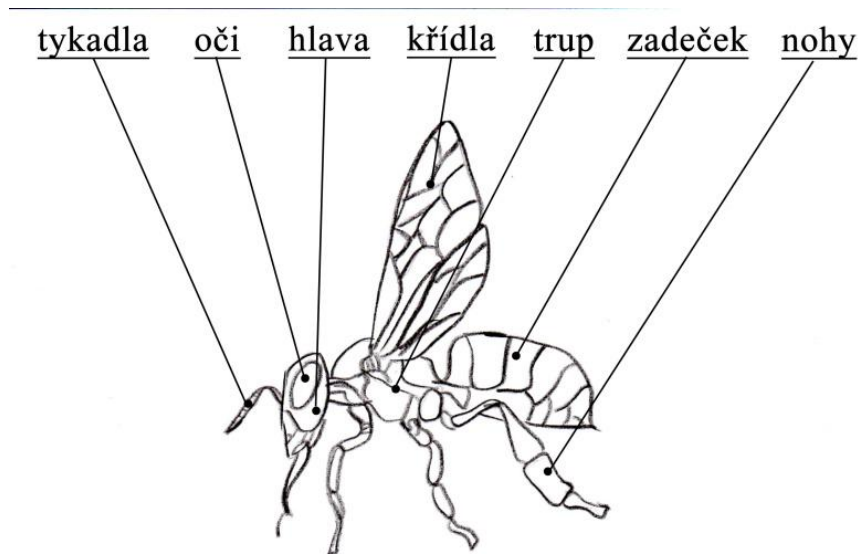
2.

vývoj včely

3.

stavba těla včely

4.

úloha včel

matka – klade vajíčka,

trubec – oplodňuje mladé matky a zahřívá včelí plody,

dělnice – vykonávají vše ostatní (staví plástve, vyhledávají potravu, krmí matku, trubce i plod, zpracovávají med, úklid úlu atd.),

5.

charakteristika včelstva

matka – před tím, než se vylíhne nová matka, vyletí s úlu spolu s několika dalšími včelami a vytvoří roj, je mnohem větší než ostatní včely,

trubec – nemá žihadlo, žije jen krátkou dobu,

dělnice – mají žihadlo, po bodnutí umírají, neboť žihadlo zůstává v ráně, tvoří nejpočetnější část včelstva.

Závěr

Ve výchovně-vzdělávacím procesu se nabízí široká škála výukových materiálů. Učitel může využít nabízených cvičení, pracovních listů a jiných praktických učebních pomůcek v učebnicích či zapojit své tvůrčí schopnosti a vytvořit materiál vlastní. Právě zařazováním vlastních výukových materiálů vytvořených učitelem do vyučování se tato diplomová práce zabývá. Z dětské literatury a časopisů pro děti byly vybírány texty, ze kterých byla následně tvořena cvičení použitelná v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ.

Učivo 1. stupně základní školy je velmi rozsáhlé, pro potřeby diplomové práce byl proto vybrán pouze jeden ročník, a to čtvrtý. Praktická část obsahuje soubor celkem dvaceti různých cvičení zaměřených na procvičování učiva 4. ročníku ZŠ, přičemž jednotlivá cvičení mohou být využita jako výukový materiál v průběhu daného ročníku. Soubor se tedy zaměřuje na praktické osvojování si problematiky vyjmenovaných slov, významu slov, nauky o slově, tvarosloví, podstatných jmen, sloves a skladby.

Při tvorbě pracovních listů bylo zohledněno, že na začátku školní docházky se nejprve objevuje u žáků paměť neúmyslná, mechanická a až později se postupně mění v paměť úmyslnou. Jeden ze způsobů záměrného zapamatování se děje pomocí opakování. Jednotlivá cvičení se tedy postupně vrací k látce předešlé, díky tomu si mohou žáci své znalosti více upevnit. Další podmínkou trvalého zapamatování je motivace, zejména motivace vnitřní. Texty byly tedy vybírány tak, aby vzbudily u žáků zájem. Na začátku každého cvičení byly také zařazeny motivační otázky. V některých případech bylo obtížné se při tvoření úkolů vyvarovat stereotypu, bylo tedy myšleno i na obměňování forem práce. Některá cvičení tak obsahují úkoly nejen pro individuální práci, ale také pro práci skupinovou nebo kooperativní výuku, která vede žáky ke spolupráci a zdravé soutěživosti.

Mezi další faktory, které byly zohledňovány při formování souboru výukových materiálů, patří rozdílný přístup přijímání nových poznatků. Žáci mají rozdílný styl učení. Mohou tedy patřit k následujícím typům učení: komunikativní, vizuální, haptický a pohybový a verbálně abstraktní. Při vytváření cvičení byly zařazovány úkoly, které jednotlivé typy učení respektují. Konkrétně se tak jedná o činnosti, ve kterých žáci diskutují o tématu (typ komunikativní) nebo pracují s obrázkovým materiálem (typ

vizuální) nebo při plnění úkolů pracují s různými materiály (typ haptický a pohybový). Přesto, že se typ verbálně abstraktní vyskytuje jen velmi zřídka, byly zde použity i aktivity, které se zaměřují na tento typ učení (např. přísloví – pojmy moudrost, lež, trpělivost apod.). Značný důraz byl při tvorbě jazykových cvičení kladen také na plnění klíčových kompetencí podle RVP ZV. Byly zde tedy zařazeny činnosti, které tyto kompetence rozvíjí. Konkrétní případy jsou vždy uvedeny u jednotlivých cvičení.

Diplomová práce ukazuje pedagogům způsob, jakým lze využít texty v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ. Inspiruje k vytváření vlastních výukových materiálů. Výhodou takto vytvořených cvičení je, že mohou být aktualizována na základě individuálních potřeb, zájmů a požadavků žáků i učitele.

Resume

This thesis deals with the topic of use of various stylistic texts in Czech language lessons at primary schools. In a theoretical part, there are described memory and learning processes, teaching methods focused especially on a fixing strategy usable in education at primary schools, and furthermore there are discussed educational and teaching principles which are obliged to follow in each lesson. The paper is focused on the school educational curriculum of the fourth year of primary school, so there can be found particular learning content issues in the theoretical part. The original texts in the attachment of the thesis could be a source of particular linguistic exercises. The texts are focused notably on the students themselves and their interests. On the whole, there is a set of twenty exercises in a practical part in which the school curriculum of the fourth year is being practised and follows the principles of inter-curricular strategies.

Použité zdroje

Odborná literatura

Brabcová, R. *Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1990. ISBN 80-04-24251-0.

Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

Čechová, M., Oliva, K. *Hrátky s češtinou*. Praha : SPN, 1993. ISBN 80-04-25128-5.

Čechová, M., Styblík, V. *Čeština a její vyučování. Didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství*. Praha : SPN, 1998. ISBN 80-85937-47-6.

Gagné, M. R. *Podmínky učení*. Praha: SPN, 1975. ISBN 14-092-75.

Holeček, V., Miňhová, J., Prunner, P. *Psychologie pro právníky*. Dobrá Voda : Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-49-X.

Kalhous, Z., Obst, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4.

Kern, H. a kol. *Přehled psychologie*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-426-5.

Kolektiv autorů katedry psychologie. *Kapitoly z obecné psychologie pro učitele*. Plzeň : FPE ZČU.

Lairová, S. *Trénink paměti*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-293-9.

Linhart, J. *Základy psychologie učení*. Praha : SPN, 1986. ISBN 14-368-86.

Myslivoček, Z. *Obecná psychiatrie*. Praha : SZdN, 1959.

Nakonečný, M. *Úvod do psychologie*. Praha : Nakladatelství Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0.

- Petrů, E. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc : Rubico, 2000. ISBN 80-85839-44-X.
- Skalková, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.
- Sovák, M. *Biologické základy učení*. Praha : SPN, 1985. ISBN 14-316-85.
- Sternberg, J. R. *Kognitivní psychologie*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-376-5.
- Škoda, J., Doulík, P. *Psychodidaktika. Metody efektivního a smysluplného učení a vyučování*. Praha : Grada Publishing, 2001. ISBN 978-80-247-3341-8.
- Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV. *Slovník literární teorie*. Praha a Brno : Československý spisovatel, 1984.
- Vágnerová, M. *Základy psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0841-3.

Excerpovaná literatura

Augusta, P., Jakešová, M., Hanuš, V., Honzák, F. *Vlastivěda pro 4. ročník*. Praha : Práce, 1994. ISBN 80-2080-319-X.

Bloudková, M., Borecký, D., Chalupa, P., Mečiar, J., Pavlů, R. *Vlastivěda pro 4. Ročník základní školy*. Praha : SPN, 2007. ISBN 80-7235-184-2.

Exupéry, A. d. S. *Malý princ*. Praha : Albatros, 1977.

Fontaine, J. d. L. *Bajky*. Praha : Odeon, 1983.

Grünhutová, P., Humpolíková, P. *Průvodce k učebnicím českého jazyka pro učitele 4. ročníku základní školy*. Brno : Didaktis, 2005. ISBN 80-7358-041-1.

Ježková, A. *Praha babka měst*. Praha : Albatros, 2002. ISBN 80-00-01026-7.

Kovaříková, Z., Lyčková, V. *Pranostiky rokem krok za krokem*. Praha : Albatros, 2006. ISBN 80-00-01989-2.

Maráková, I. *Pranostiky a hry na celý rok*. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-164-6.

Mateřidouška. Mateřidouška. Roč. 68, č. 8, 2012. ISSN 0025-5440.

Mateřidouška. Mateřidouška. Roč. 68, č. 10, 2012. ISSN 0025-5440.

Mladějovská, M. *Chebské pověsti*. Cheb : Black Queen, 1998.

Navrátilová, D. *Egypt 200 otázek a odpovědí*. Praha : Argo, 2008. ISBN 978-80-7203-959-3.

Opava, Z. *Matematika kolem nás*. Praha : Albatros, 1989. ISBN 13-781-89.

Rowlingová, J. K. *Harry Potter a Kámen mudrců*. Praha : Albatros, 2002. ISBN 80-00-01161-1.

Sackett, K. H. *Poznávejte zvířata – Kdo žije v lese?* Brno : Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0450-8.

Sýkorová, T. *Pohádky bratří Grimmů 2*. Praha : Artia Pegas Press, 1994. ISBN 80-85369-30-3.

Elektronické zdroje

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. [cit. 2013-02-04]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf.

Včela medonosná. [online]. Powerpointová prezentace, Martínek, J. ZŠ a MŠ Hazlov, listopad 2011. [cit. 2013-01-04]. Dostupné z: dumy.cz/materialy/stahnout-material?file=35918.

Vzdělávací oblasti. Jazyk a komunikace. [online]. Školní vzdělávací program Tvořivá škola Brno, 2004. [cit. 2013-02-01]. Dostupné z: http://www.3zszdar.cz/SVP_soubory/Jazyk%20a%20komunikace.pdf.

Přílohy

1. Původní texty ke cvičením.....	110
2. Text k písni <i>Lásko má, já stůňu</i>	117
3. Text k písni <i>Když jsem já sloužil</i>	118
4. Text k písni <i>Tři čuníci</i>	119
5. Pověsti <i>Bílá ruka</i> a <i>Čertova věž</i>	120
6. Článek z časopisu <i>Mateřídouška Halloween</i>	124
7. Pověsti <i>O kostlivci na Staroměstské radnici</i> , <i>O pokladu na mostě</i> , <i>O Karolinu</i>	125
8. Text k písni <i>Včelka Mája</i>	127

Příloha č. 1

Původní texty:

Text č. 1

Proč jsou Velikonoce pokaždé jindy?

Velikonoce jsou první svátky jara. Slavily se už dávno před příchodem křesťanství a byly zasvěceny slovanské bohyni Vesně. Básníci potom tak nazývali jaro. Vesna...nezní vám to tajuplně, tak trochu jako ve – snu... v němž si představujeme, co všechno krásného nám jaro přinese?

Velikonoce, na rozdíl od Vánoc, které mají pevně stanovené datum – Štědrý den je vždy 24. prosince – jsou svátky pohyblivé a slaví se vždy první neděli po prvním jarním úplňku. Takže mohou být od 22. března do 25. dubna, pod sněhem nebo s rozkvetlými stromy.

Pro nás jsou Velikonoce především kraslice a pomlázka.

*Řezám proutky u potoka,
hastrmanka na mě kouká,
hastrman se rmoutí,
že mu řežu proutí.*

Proč se odedávna dělaly pomlázky z vrbového proutí? Protože vrba má nejdříve a nejvíce jarní mízy, a kdo dostane vrbovou pomlázkou, ten bude čilý celý rok.

A jak přišlo na svět slovo – pomlázka? Kdysi dávno znamenalo *pomladiti někoho* dodat mu mladou sílu, jakou má právě vrbové proutí. Dnes znamená pomlázka jednak to, čím chlapci šlehají děvčata, jednak dárky, většinou malovaná vajíčka (krášlená, tedy kraslice), které dívky dávají chlapcům za to vyšlehání. A také velikonoční pondělí.

Text č. 2

Syn Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny se jako malý chlapec musel rozloučit s matkou a ocitl se na dvoře svého strýce, francouzského krále Karla. Po něm také získal nové jméno. Když se jako sedmnáctiletý vrátil do Čech, zapomněl dokonce svou rodnou řeč. Ale brzy se jí znovu naučil. Navíc je i autorem vlastního životopisu. V něm píše, jak smutný byl jeho návrat do Čech. Nenašel jediný královský hrad či statek, který by nebyl zastaven, v Praze jen pobořený hrad, takže neměl zprvu ani kde bydlet.

Text č. 4

Prase divoké

Prase divoké používá svůj dlouhý na konci zploštělý rypák k tomu, aby si našel a vyhrabal kořeny, hlízy a hmyz, nacházející se pod svrchní vrstvou lesní půdy. Samci se brání pomocí dvou mohutných zašpičatělých zubů zvaných kly. U samic ani mláďata tyto dlouhé kly nenajdeme. Samice a mláďata se chrání tak, že žijí ve stádech, která čítají asi dvacet kanců. Na těle a přední části hlavy mají mláďata pruhy. Díky nim splývají se stíny, a unikají tak lépe pozornosti nepřátel.

Text č. 6

Vysoko nad nimi Harry klouzal nad ostatními hráči a vyhlížel, až se objeví Zlatonka. To byla součást jeho a Woodova plánu hry. „Drž se stranou, dokud Zlatou nezahledeš,“ přikázal mu Wood. „Nechceme, aby na tebe útočili dřív, dokud to nebude nutné.“ Poté, co Angelina vstřelila branku, udělal Harry několik přemetů, aby dal průchod svým pocitům. Teď už zase létal nad hřištěm a bedlivě vyhlížel Zlatonku.

Text č. 8

Hieroglyf je jednoduchá kresba nějakého předmětu, osoby, zvířete nebo rostliny. Přestože bychom očekávali něco jiného, tyto kresby nevyjadřují vždycky to, co vyobrazují. Někdy vyjadřují příbuznou věc (kolečko je slunce i den), někdy jsou to pomocné značky nebo souhlásky. Egypťské písmo znalo jen souhlásky, celkem jich bylo čtyřicet. Samohlásky se vyskytovaly jen v mluveném jazyce. Počet hieroglyfů se neustále zvyšoval. V období Střední říše jich bylo asi sedm set, koncem římské doby už kolem šesti tisíc.

Text č. 9

Městský myšák a hraboš polní

Myšák v městě usazený
pozval druha polního:
že prý zbytky z panských menu
znamenitě uctí ho.

Servíroval plné mísy
na koberci z Východu.
Každý jistě představí si,
jakou měli pohodu.

Hody byly dokonalé,
Stůl oplýval vpravdě vším;
kdosi vyrušil je ale,
zrovna byli v nejlepším.

Za dveřmi je slyšet tuze
podezřelé hlučení.
Městská myš hned prchá v hrůze –
hraboš taky nelení.

Rámus utiší se záhy.
Myš připlíží se zas.
Měšťák povídá: „Můj drahý,
dokončeme hodokvas.“

Venkovan dí: „Dnes už dost, ne?
Zítra já vás pohostím.
Nebude to sic tak skvostné,
Taky se však nepostím.“

V klidu oběd spořádáme,
jak jsou zvyklí hraboši.
Sbohem! K čertu s rozkoší,
při níž strachy umíráme.“

Text č. 10

Chodím úplně tiše,
plížím se jako stín,

mám zuby a drápy,
vyčítám si vrabce,
zakousnu myš,
jsem tedy šelma,
ale ne moc divoká.
Jsem kočka domácí,
protože mám ráda
teplo u kamen a jsem
nejradší u nás doma.

Text č. 11

Pranostiky na celý rok

1. Když zahučí v dubnu hrom, obalí se listím strom.
2. Leden jasný, roček krásný.
3. Na Hromnice musí skřivánek vrznout, i kdyby měl zmrznout.
4. Na Zelený čtvrtek hrachy zasívej, na Velký pátek se zemí nehýbej!
5. Pankráci, Serváci, Bonifáci! V máji jste nemilí chlapíci!
6. Jaké počasí na Medarda bývá, šest neděl trvání mívá.
7. Když v prosinci hrom ještě hučí, v roce příštím stále vítr fučí.
8. Příliš hub srpnových, příliš vánic sněhových.
9. Když je vlhko v září, v lesích houbám se daří.
10. Den svaté Terezičky nebývá bez vlažičky.
11. Svatá Anna, chladna z rána.
12. Na svatou Kateřinu zalez pod peřinu.

Text č. 12

Česká přísloví

1. Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.
2. Oheň je dobrý sluha, ale špatný pán.
3. Vrána k vráně sedá, rovný rovného si hledá.
4. Trpělivost přináší růže.
5. Opakování je matkou moudrosti.
6. Smích je nejlepší lékař.

7. Lež má krátké nohy.
8. V nouzi poznáš přítele.
9. Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.
10. Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítřek.

Text č. 13

Halloween

Tehdy žili po celé Evropě Keltové. Ti slavili v noci z 31. října na 1. listopadu svátek Samhain. (Název tohoto svátku je spojen s bohem všech mrtvých Samhainem.) Prvním listopadovým dnem pro Kelty začínal nový rok. Keltové věřili, že duše mrtvých se v tuto noc vrací na zem a živí naopak mohou navštívit podsvětí. Hranice mezi světem živých a mrtvých přestává existovat. Pro hodné duchy lidé zapalovali svíčky v oknech a proti zlým duchům vyřezávali rozšklebené dýně, do kterých dávali svíčky nebo rozžhavené uhlíky. Zapalovaly se také velké ohně, které měly přilákat dobré duchy do našeho světa.

Text č. 15

Již v 6. století př. n. l. založil řecký filozof a matematik *Pythagoras ze Samu* (asi 580–501 př. n. l.) školu, jejíž žáci se zaměřili zejména na zkoumání základních vlastností přirozených čísel, z nichž některé, například zda existuje nekonečně mnoho dvojic prvočísel, jejichž rozdíl je dvě (např. 11 a 13), nejsou dodnes vyřešeny. Pythagorejci, jak se sami nazývali žáci Pythagorovy školy, se hlouběji zabývali i geometrií. Například konstrukcemi a výpočty obsahů mnohoúhelníků, podobností geometrických útvarů mají pravděpodobně zásluhu na objevení iracionálních čísel. Pythagorejci měli na rozvoj matematiky jistě významný vliv. Později však začali přisuzovat číslům nadpřirozené vlastnosti, například tvrzením, že základními stavebními částicemi vesmíru jsou čísla, a matematika se jim stala jen prostředkem k obhajování názorů, které neměly s vědou nic společného.

Text č. 16

O Nekázance

Z ulice Na Příkopě vede do Jindřišské ulička se zvláštním jménem: Nekázanka. Když Karel IV. poručil vystavět Nové Město, osobně dohlížel na rozkreslení ulic a na

stavby domů, aby se všechno dělo přesně tak, jak chtěl. Na čas ale musel opustit Prahu, a když po návratu dychtivě spěchal na staveniště zkontrolovat, jak pokračují práce, všiml si nové ulice, která na plánech jím schválených nebyla. A hned se rozzlobeně ptal: „Kde se ta ulice vzala, když já jsem ji stavět nekázal?“ Stavitelé se vyděsili, že je král za jejich omyl krutě potrestá, jen mlčky stáli a nebyli schopni ze sebe slova vypravit. Když král viděl jejich strach, rozesmál se a řekl: „Budiž. Ať tu tedy ulice stojí. Ale věčné časy ať se nazývá Nekázalka, protože já jsem ji stavět nekázal!“ Z Nekázalky se postupem času stala Nekázanka a její název jí zůstal dodnes. Historici ovšem tvrdí, že své jméno dostala ulice podle toho, že v ní byl život veselý, nevázaný až rozpustilý, tedy „nekázaný“.

Text č. 17

Nastoupila vládu po svém otci, posledním habsburském císaři Karlu VI. Zavedla povinnou školní docházku, zakázala mučení a prosadila reformu státní správy i omezení vlády šlechty nad poddanými. Podporovala mnohé reformy, které napomáhaly rozvoji hospodářství. Za její vlády došlo i k prvnímu sčítání lidu a k očíslování domů. Provedla zásadní přestavbu Pražského hradu přibližně do té podoby, v jakém ho známe dnes.

Text č. 19

A sotva do něj vkročila, potkala vlka. Karkulka ovšem nevěděla, že je to tak zlé zvíře, a proto se ho vůbec nebála. „Kam jdeš tak časně zrána, Červená Karkulko?“ „K babičce.“ A pověz mi, co to neseš v zástěrce?“ „Koláč a víno,“ odpověděla Červená Karkulka.

„Kde bydlí tvoje babička, Červená Karkulka?“ zeptal se vlk. „Kousek dál v lese, asi čtvrt hodiny odsud. Pod těmi třemi velkými duby, co je okolo nich lískové ořeší, to určitě hned najdeš,“ odpověděla Červená Karkulka. Potom v chůzi poznamenal: „Tady je v mlází tolik hezkých květin, Červená Karkulko, jak to, že si jich nevšímáš? A co ptáčci, řekl bych, že ani neslyšíš, jak zpívají? Jdeš pořád rovnou za nosem, nekoukáš vpravo ani vlevo, jako bys šla do školy, a přitom je v lese tak krásně!“ Co kdybych přinesla babičce kytičku, řekla si. To by jí jistě taky způsobilo radost. Červená Karkulka pobíhala od květiny ke květině, ale už měla tak velkou kytici, že ji taktak unesla. Teprve teď si vzpomněla na babičku a rychle se vrátila na cestu, aby k ní došla včas.

Text č. 20

Čínský včelař She Ping vytvořil nový světový rekord v počtu včel, které kdy pokryly lidské tělo. Včely se samozřejmě nedaly spočítat jednotlivě. Muž stál celou dobu na váze a podle pravidla, že 10 tisíc včel váží jedno kilo, došel k rekordnímu výsledku: Dosedlo na něj 331 tisíc bodavých potvůrek. Číňan k vytvoření rekordu potřeboval sedm včelích královen, které na sebe zavěsil. Tisíce ostatních včel, tzv. dělnice, se ke svým královnám potom samy přidaly.

Příloha č. 2

Lásko má, já stůňu

Já, ač mám spánek bezesný,
mě včera sen se zdál.
I když dávno nejsem s ním,
mne navštívil sám král.

Řekl: „Lásko má, já stůňu,
svoji pýchu já jen hrál,
kvůli vám se vzdávám trůny,
klenotů i katedrál.“

Ač den mám jindy poklidný,
dnes nevím kudy kam,
trápí mě sen ošidný
a trápí mě král sám.

Řekl: „Lásko má, já stůňu,
svoji pýchu já jen hrál,
kvůli vám se vzdávám trůny,
klenotů i katedrál.“

Řekl: „Lásko má, já stůňu,
svoji pýchu já jen hrál,
kvůli vám se vzdávám trůny,
klenotů i katedrál.“

Řekl: „Lásko má, já stůňu,
svoji pýchu já jen hrál,
kvůli vám se vzdávám trůny,
klenotů i katedrál.“

Příloha č. 3

Když jsem já sloužil

1. Když jsem já sloužil to první léto,
vysloužil jsem si kuřátko za to.
A to kuře krákoře běhá po dvoře,
má panenka pláče doma v komoře.

2. Když jsem já sloužil to druhé léto,
vysloužil jsem si kachničku za to.
A ta kačka bláto tlačká
a to kuře krákoře běhá po dvoře,
má panenka pláče doma v komoře.

3. Když jsem já sloužil to třetí léto,
vysloužil jsem si husičku za to.
A ta husa chodí bosa
a ta kačka bláto tlačká
a to kuře krákoře běhá po dvoře,
má panenka pláče doma v komoře.

4. Když jsem já sloužil to čtvrtý léto,
vysloužil jsem si vepříka ..
A ten vepř jako pepř
a ta husa chodí bosa
a ta kačka bláto tlačká
a to kuře krákoře běhá po dvoře,
má panenka pláče doma v komoře.

5. Když jsem já sloužil to pátý léto,
vysloužil jsem si telátko za to.
A to tele hubou mele
a ten vepř jako pepř,
a ta husa chodí bosa,
a ta kačka bláto tlačká
a to kuře krákoře běhá po dvoře,
má panenka pláče doma v komoře.

6. Když jsem já sloužil to šestý léto,
vysloužil jsem si kravičku za to.
A ta kráva mléko dává
a to tele hubou mele
a ten vepř jako pepř
a ta husa chodí bosa
a ta kačka bláto tlačká
a to kuře krákoře běhá po dvoře,
má panenka pláče doma v komoře.

7. Když jsem já sloužil to sedmý léto,
vysloužil jsem si volečka za to.
A ten vůl jako kůl
a ta kráva mléko dává
a to tele hubou mel
a ten vepř jako pepř
a ta husa chodí bosa
a ta kačka bláto tlačká
a to kuře krákoře běhá po dvoře,
má panenka pláče doma v komoře.

8. Když jsem já sloužil to osmý léto,
vysloužil jsem si botičky za to.
A ty boty do roboty
a ten vůl jako kůl
a ta kráva mléko dává
a to tele hubou mele
a ten vepř jako pepř
a ta husa chodí bosa
a ta kačka bláto tlačká
a to kuře krákoře běhá po dvoře,
má panenka pláče doma v komoře.

9. Když jsem já sloužil poslední léto,
vysloužil jsem si děvčátko za to.
To děvčátko jak poupátko
a ty boty do roboty
a ten vůl jako kůl
a ta kráva mléko dává
a to tele hubou mele
a ten vepř jako pepř
a ta husa chodí bosa
a ta kačka bláto tlačká
a to kuře krákoře běhá po dvoře,
má panenka stele postel v komoře.

Příloha č. 4

Tři čuníci

V řadě za sebou
tři čuníci jdou
tápají si v blátě
cestou necestou
kufry nemají
cestu neznají
vyšli prostě do světa
a vesele si zpívají

Ui-ui ui-ui uí

Levá pravá teď
přední zadní už
tři čuníci jdou jdou
jako jeden muž
lidé zírají
důvod neznají
proč ti malí čuníci
tak vesele si zpívají

Ui-ui ui-ui uí

Auta jezdí tam
nákladáky sem
tři čuníci jdou jdou
rovnou za nosem
ušima bimbají
žito chřoupají
vyšli prostě do světa
a vesele si zpívají

Ui-ui ui-ui uí

Když se spustí déšť
roztrhne se mrak
k sobě přitisknou se
čumák na čumák
blesky blýskají
kapky pleskají
oni v dešti v nepohodě
vesele si zpívají

Ui-ui ui-ui uí

Když kopýtka pálí
když jim dojde dech
sednou ke studánce
na vysoký břeh
do vody koukají
kopýtka máchají
chvilinku si odpočinou
a pak dál se vydají

Ui-ui ui-ui uí

Za tu spoustu let
co je světem svět
přešli zeměkouli
třikrát tam a zpět
v řadě za sebou
hele - támhle jdou
pojdme s nima zazpívat si
jejich píseň veselou

Ui-ui ui-ui uí

Příloha č. 5 a)

Bílá ruka

Jednou, před mnoha lety, bydlela ve věži na svahu pod hradem jedna vdova se svou dcerou Madlenou. Obě tam žily z milosti purkrabího, kterému bylo líto chudých žen. Stará, churavějící vdova neviděla již na práci. Útlá dcera se o vše starala a vyšívala až pozdě do noci, aby uživila sebe a svou nemocnou matku.

Jednou večer připravovala dcera lusky k vaření. Místnost byla v pološeru, osvětlena pouze hořícími poleny, která praskala pod kotlem. Madlena se zahleděla do ohně ustaraným pohledem. Matka potřebovala lék, potřebovala potraviny a ona neměla dost peněz. Náhle se jí zdálo, že se jí někdo dotkl. Otočila se a viděla, jak ze skuliny ve zdi vystupuje bílá paže s otevřenou prosící rukou, tak výmluvnou a zářící, že se dívka na ni dívala s údivem a s dojetím. Pak, aniž by přemýšlela, vzala hrst lusků a vložila je do prosící ruky, která pomalu zavřela a zmizela.

Teprve později, když ruka již zmizela, přemýšlela dívka o události, která se jí nyní zdála neskutečná, a dospěla k přesvědčení, že si z ní někdo udělal dobrý den. Avšak sotvaže pod kotel přiložila nové poleno, dotkl se někdo jejího ramene a opět spatřila před sebou napřaženou bílou ruku, prosící, žebro- níci a tak výmluvnou. Madlena opět podlehla jejímu kouzlu a vložila do ní hrst lusků. Zářící ruka se zvolna zavřela jako zvečera květ leknínu a zmizela ve zdi.

Byl to také žert? Přemýšlela dívka. Není možné, aby smrtelník měl tak krásnou, svítící a v prosbě tak výmluvnou ruku. Snad přece...ale kudy by se dostal do místnosti člověk? V síni bylo šero, asi dobře neviděla. Její obrazotvornost asi dala ruce tvar, který měla na mysli.

Snad si vše vybájila. Když takto přemýšlela, ucítila lehký dech na svém čele, a když vzhlédla, spatřila světlou záři v prosícím záchvěvu. Byla to zase překrásná bílá ruka jako nabízející se srdce. Mohla-li odolati tak vábnému a dojemnému zjevu? Nabrala zbytek lusků a všechny vložila do prosící dlaně. Prst po prstu se nad nimi uzavřel jako plátky květu a vidina zmizela.

Madlena stála okouzlena. Usmívala se a zároveň se chvěla, ale nikoli bázní, nýbrž nadšením. Stále viděla před sebou ruku jako květ. Ze snění a z úvah ji náhle vyrušila rána a praskání. Na stůl padaly lusky s kovovým zvukem a za zdi tleskaly ruce, tajemně a vítězoslavně. Madlena byla překvapena a zaujata celým příběhem, že ani nezpozorovala, jak matka namáhavým krokem vešla do místnosti. Teprve když stála zcela

blízko dívky, probudila se Madlena jako ze sna a byla rozpačita. Matka si jí pozorně prohlížela a po delších domluvách přiměla dceru k tomu, aby jí vyprávěla celý příběh s bílou, zářící rukou.

Matka mlčky přikyvovala, přistoupila ke stolu a prohlížela si lusky. Vzpomněla si, že jí žena bývalého purkrabího kdysi vyprávěla nějaký příběh o bílé ruce. Otevřela jeden lusk a našla v něm zlatá zrnka. Otevřela druhý, třetí a další, v každém našla kousky zlata. Radostně ukázala Madleně plnou hrst lesknoucího zlata a rozkázala dceři, aby šla zaplatit všechny dluhy a nakoupila potřebné věci. O luscích se zlatými plody se brzo povídalo v celém městě a lidé mysleli, že je v okrouhlé věži schován poklad.

Byli povoláni odborní dělníci z dalekého kraje, kteří již našli mnohý poklad. Hledali ve věži, prohlédli všechny stěny, zvláště onu, na které se objevila ruka, ale marně. Pokladu nenašli. Teprve zcela dole, v zděné komůrce pod věží našli zbytky kostry, která se rozpadávala, pouze jedna ruka byla celá bílá jako květ leknínu a neobyčejně krásného tvaru. Nic více. Kostru a ruku pohřbili u paty věže za přítomnosti Madleny. Dívka viděla kosti i ruku a představovala si živě celou postavu krásného mladíka a zmocnil se jí nevýslovný smutek. Matka zpozorovala změnu v chování dívky, vytušila její myšlenky, ale nikdy se jí nezmínila o tom, co slyšela od ženy bývalého purkrabího. I ve městě si lidé všimli, že je Madlena nyní zcela jiná, než bývala dříve, kdy byla ještě chudá a veselá. Proč nyní, po nález z zlata byla tak smutná a zamýšlená? Proč si nikoho nevšimla?

jednou ji potkala žena bývalého purkrabího a dala se s ní do řeči. Madlena sála každé její slovo, poněvadž jí vyprávěla o princovi, který měl tak krásnou bílou ruku.

„Dívkenko drahá, něco ti povím, co tě bude zajímat. Vím, proč nyní chodíš tak zamýšlena. Myslíš na prince. Nedívej se tak udiveně, vždyť víš, koho míním. Učarovala ti ruka princova, která za živa vykonávala vždy jen dobro, jen jednou ji nešťastný osud přiměl k zlému.

Nevím, zda jsi slyšela o krevní mstě, která ničí dva rody? Slyšela jsi, jak se dědí nenávisť a zloba z jednoho pokolení do druhého? Zde tomu tak bylo a princ v boji zabil svého soupeře a za to byl zajat a vězněn do smrti.

Dívkenko, nyní dej dobrý pozor. Jsi posledním potomkem nepřátelského rodu, posledním žijícím nepřítelem princovým. Chceš-li se mstít, hod kostru i s rukou do Ohře a co svět potrvá, nedejde princ pokoje a tvůj rod bude pomstěn a bude mít poslední slovo.

Princ může být i vysvobozen z kletby tvých otců, najde-li se čistá dívka, která se nelekne bílé ruky a bude mít prince tak ráda, že se pro něho bude obětovat. Dobře si vše rozmysli!"

Stařena již dávno odešla a Madlena stála ještě stále v němém údivu. Od toho dne dívka již nevycházela a večer, když zapadávalo slunce, vystupovala na vrchol věže a rozhlížela se po krajině. Jednoho dne zrána našli její roztříštěné tělo pod věží, zrovna na místě, kde byl pohřben princ. Madlenu, která byla obětí samovraždy, nemohli pohřbít na hřbitově, a proto ji uložili k věčnému spánku tam, kde ji našli.

Dosud odpočívají v klidu princ i Madlena při okrouhlé věži, kterou dnes zveme Mlýnskou věží.

5 b)

Čertova věž

Za velmi starých časů, kdy město bylo ještě obklopeno hradbami, žila v Chebu Marie Martínová se svou dcerou v domě „U dvou princů“. Jak se někdy stává, matka byla okouzlena krásou své dcery. Stále jí kupovala nejnádhernější šaty, které dostala, ošetřovala ji jako kvítek ve skleníku a chránila ji před každou námahou. Dívka se jmenovala Rozálie a myslela si, že jako matka, tak jí musí sloužit celý svět. Stávala se stále náročnější a náročnější.

Nebylo zábav ve městě, na kterých by se Rozálie neobjevila v nových šatech, vždy krásnější než všechny ostatní dívky. Kolem ní se tlačili nejurozenější a nejváženější mladíci města, ale Rozálii se žádný nezamlouval. Čekala na prince, který by přišel z dalekých krajů a který by krásou a bohatstvím zastínil všechny ostatní.

Byl masopust, den před Popeleční středou. Sál „U slunce“ byl ozářen stovkami voskovic. V něm tancovala mládež v nejrůznějších maskách. Někteří přišli v rodovém brnění, jiní přikouzlili východní nádheru, jiní se šklebili ve výstředních a legračních šatech všech barev a skákali s rolničkami za hlučného smíchu ostatních.

I Rozálie byla přítomna. Měla šaty barvy červánků a krajky jako nejhezčí obláčky na nebi. Její šperky se skvěly jako hvězdy a její tvář byla zahalena zlatým závojem. Její krok byl lehký jako letní vánek. Vedle ní stál cizí muž s černou škraboškou, neobyčejně krásně urostlý s přiléhavým oblekem ze zlatého brokátu s jemným červeným plaménkovitým vzorem. Červené byly jeho hedvábné rukavice, červená byla jeho

sametová čepička, zdobená dvěma černými péry. Kolem pasu měl hada z ryzího zlata a každý jeho knoflík byl dýmá, veliký jako ořech.

Blížila se půlnoc. Doznivaly poslední akordy hudby. Svíčky dohasínaly. Jen Rozálie a neznámý muž tančili dále, jako by slyšeli hudbu, která ostatním unikala. S údivem na ně hleděli ostatní jako přimražení. Lokajové dokořán otevřeli dveře od sálu. V tom neznámý tanečník s Rozálií se točí směrem ke dveřím a dál až na chodbu, po schodech dolů, a ven do zasněžených, tmavých ulic. Sněhové vločky se rozvířily kolem tančících. Přítomní je dlouho zraky nemohli sledovat, tak rychle uháněli pryč, pouze z dálky slyšeli Rozálčin hrdelní smích.

Jak ho uslyšeli, všem zamrazilo. V tom zazněl výkřik tmavou nocí a za tančícími se rozběhla černě oděná žena s rozpřáhnutou náručí.

Na radniční věži odbíjela druhá hodina po půlnoci. A zase bylo ticho na náměstí.

Ráno před svítáním šel kolem špitálu ponocný s lucernou. Náhle zaslechl nářek. Pustil se podle sluchu až k samé věži u řeky. Tu viděl před sebou nehybnou zasněženou postavu. Před ní stála zmrzlá Marie Martínová. Oči měla dokořán otevřené a podlité krví. U jejích nohou ležela červená sametová čepička se dvěma černými péry a vedle ní byl malý, zlatý závoj.

Ve věži se rozléhal hrdelní smích, Rozálčin smích tak divně a bolestně, že ponocnému se sevřelo srdce. Chtěl honem vejiti do věže, ale dveře nikde. Tu něco uviděl na zdi. Zvedl Lucernu a hle! Před ním byl nápis: Čertova věž.

Ještě dnes stojí u řeky Čertova věž a prý jednou do roka, o Popelci, ráno před svítáním zní z věže hrdelní smích a kdo jej uslyší, tomu se sevře srdce.

Příloha č. 6

Kde se vlastně vzal Halloween? Kořeny tohoto svátku, který milují především děti, sahají do dávné minulosti. To ještě ani tvoje prapraprababička nebyla na světě.

Tehdy žili po celé Evropě Keltové. Ti slavili v noci z 31. října na 1. listopadu svátek Samhain. (Název tohoto svátku je spojen s bohem všech mrtvých Samhainem.) Prvním listopadovým dnem pro Kelty začínal nový rok. Keltové věřili, že duše mrtvých se v tuto noc vracejí na zem a živí naopak můžou navštívit podsvětí. Hranice mezi světem živých a mrtvých přestává existovat. Pro hodné duchy lidé zapalovali svíčky v oknech a proti zlým duchům vyřezávali rozšklebené dýně, do kterých dávali svíčky nebo rozžhavené uhlíky. Zapalovaly se také velké ohně, které měly přilákat dobré duchy do našeho světa. Často slavící rovnou zapálili dva ohně proti sobě. Ten, kdo mezi nimi prošel, měl být chráněn proti zlu po celý následující rok. Už tehdy se Keltové převlékali do starých hadrů a malovali si obličej, aby se ochránili před zlými živly. Pro Kelty nebyl Halloween časem truchlení, naopak to byla doba veselí a oslav. Babičky a dědečkové vyprávěli pohádky a legendy z dávných dob a slavilo se celou noc.

Později, v křesťanských dobách, usilovala církev o to, aby se vymýtily pohanské zvyky. Vytvořila proto pro období Samhainu nový svátek, který měl staré zvyky nahradit – slavnost Všech svatých. (V Anglii a Irsku má počátek v 8. století.) Lidé to však vyřešili tak, že prostě slavili svátky oba. V 16. Století už byly svátky prolnuty do té míry, že se začaly slavit jako jeden jediný.

Název „Halloween“ vznikl na venkově zkomolením dlouhého názvu All Hallows Evening, česky předvečer Všech svatých.

I dnes lidé zapalují ohně, vyřezávají dýně, navštěvují se, slaví...V anglicky mluvících zemích (především) chodí děti po sousedství a koledují sladkosti. Mají na sobě děsivé kostýmy čarodějek, černých koček, příšer a kostlivců. Na kostýmech obvykle převládá černá a oranžová.....

Příloha č. 7

O kostlivci na Staroměstské radnici

Ještě dřív, než se v malých okénkách nad orlojem začali ukazovat apoštolové, vedla tato dvě okna do žalární kobky vyhrazené vězňům šlechtického původu. Jednou tam prý čekal na jistou smrt rytíř, smutně vyhlížel z okna, když právě začaly bít radniční hodiny. Smrt jako vždy klapala dásněmi a hrozila kosou a v tom okamžiku vletěl do otevřených úst kostlivce popletený vrabec. Než stačil ulétnout, dásně sklaply naposledy a vrabec zůstal uvězněn po celou hodinu, než orloj zase začal odbíjet a vrabec mohl vylétnout zpátky na svobodu. Uvězněný rytíř to všechno z okénka pozoroval a příhoda mu dala novou naději, že se všechno obrátí k dobrému. A skutečně mu ještě téhož dne byla udělena milost.

O pokladu na mostě

V jedné vsi nedaleko Prahy bydlel chudý chalupník, který měl u svého domku malou zahrádku a na ní jablůnku. Protože měl hodně dětí, často neměli co do úst a trpěli bídou. Jednou se mu v noci zdál sen, že prý v Praze na Karlově mostě své štěstí nalezne. Chalupník nechtěl věřit, ale stejný sen se mu zdál druhé i třetí noci. A tak se vydal do Prahy na Karlův most. Chodil tam celý den sem a tam až do večera, ale nic zvláštního tam neviděl. Až si ho všiml voják, který tam na mostě ve strážní budce hlídal, a zeptal se ho, co tam dělá. „To je divné,“ řekl voják, když mu chalupník vypověděl svůj příběh. „Mně se také zdál podivný sen už po tři noci za sebou. Prý nedaleko Prahy je vesnice, v ní stojí chalupa a na její zahrádce rostě jabloň, která pod kořeny ukrývá zlatý poklad.“ Chalupník zajásal: „To je přece moje chalupa!“ Spolu s vojákem spěchal hned domů, vykopal jabloň a opravdu našel zlatý poklad. S vojákem se o něj spravedlivě rozdělil a žili oba spokojeně až do smrti.

O Karolinu

Za časů Karla IV. žil v Praze bohatý měšťan Rotlev. Vlastnil zlaté doly v Jílovém, ale nešťastným dolování se dostal na mizinu. Byl však přesvědčen, že kdyby mohl ještě nějaký čas platit svým horníkům, určitě by ve svých dolech narazil na novou zlatou žílu a znovu by se mu bohatství navrátilo. Neměl už ale nic, co by mohl prodat a získat trochu peněz, a tak se trápil. Když to jeho žena viděla, dala mu svůj nejcennější majetek, zlatem

tkaný šlojír, závoj, který jí manžel daroval k svatbě, aby jej prodal. Rotlev tak učinil a hned první den jeho horníci objevili bohatou zlatou žílu. Svému dolu, v němž objevil tolik zlata, dal na památku jméno Šlojír. V Praze na Starém Městě si pak Rotlev nechal vystavět nádherný dům s arkýři, vížkami a třemi branami. Král Václav IV. pak dům získal pro pražskou univerzitu.

Příloha č. 8

Včelka Mája, český text Zdeněk Rytíř

1. Učení, páni zkušeni,
já rád bych k vám teď podotknul,
nikdo z vás nemá tušení,
že v dálce stojí malý úl.

Refrén:

Z něj každé ráno
vylétá včelka Mája,
naše kamarádka včelka Mája.
Máme jí co závidět,
výšku, z které vidí svět.

2. A o tom vypráví nám potom včelka Mája,
malá uličnice včelka Mája.

3. Mávne křídly včelka Mája.
Mája, Mája, Mája zas míří mezi nás.